

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ZEYNEP CEMALİ' NİN ÖYKÜ VE ROMANLARINDA ÇOCUK VE EĞİTİM
TEMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

Hazırlayan

Yasemin ERDOĞAN

Tez Savunma Tarihi

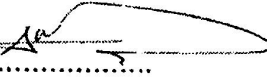
24.06.2008

Çanakkale- 2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
Yasemin ERDOĞAN'a ait Zeynep Cemali'nin Öykü ve Romanlarında Çocuk ve Eğitim
Teması adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Yard. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL (Danışman)

Üye
Doç. Dr. Aziz KILINÇ

Üye
Dr. Mustafa Aydın BAŞAR

ÖZET

Amacı düşünen, özdeşim kurabilen, sorgulayan, bilinçli okurlar yetiştirmek olan çocuk edebiyatı; çocuklar için yazılmış, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayabilen, dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun ve sanatsal niteliği olan, dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirilmiş, ulusal ve evrensel değerleri içinde barındıran, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.

Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi, dünyada çocuk edebiyatının gelişimi ile yakından ilgilidir. Edebiyatçılar tarafından bütün yeniliklerin başlangıcı sayılan Tanzimat dönemi, çocuk edebiyatının başlangıcı sayılır. Tanzimat’tan önce çocuklar için yazılan eserler, yalnızca öğüt verici nitelikte ve çocuklardan çok büyüklere yönelik olması sebebiyle, çocuk edebiyatı kavramı içinde değerlendirilmezler. Meşrutiyetin ilanından sonra yazarlarımız, geçmişte yapılan hatalardan ders alarak çocuk edebiyatı tanımına uygun eserler ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Ancak çocuk edebiyatı gerçek yerini 1970’lerden sonra bulmuştur.

Çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğa uygunluğu, yazarının niteliğiyle ilintilidir. İyi bir çocuk edebiyatı yazarının çocuğun iç dünyasını tanıyan, nasıl düşündüğünü tahmin eden, onun ilgi ve isteklerine seslenecek, çocuk edebiyatının niteliğini bilen kişiler olması gerekmektedir.

Günümüzde çocuk edebiyatı alanında eser veren birçok yazarımız vardır. Bunlardan biri de Zeynep Cemali’dir. Zeynep Cemali eserlerinde çocuğu önemsemekte; ona yardımseverlik, paylaşma, fedakârlık gibi evrensel değerler yanında düşünme, irdeleme, eleştirme gibi yetiler de kazandırmaktadır. Zeynep Cemali, eğitimin bir aracı olan çocuk edebiyatının eğitsel işlevini yerine getirirken aynı zamanda anadilin güzelliklerini, edebiyatın estetik ve hazzını da eserlerinde ihmal etmemiştir.

ABSTRACT

Children's literature which has an aim of raising readers who can think, question, empathize is the general name of the productions which are written for children, can satisfy their interests and needs, suitable for their language development and level of understanding, have some art value, rich in linguistic and visual messages and include both national and universal values.

The development of children's literature in Turkey is closely related to the development of Children's literature in the world. The period of Administrative Reforms which is seen as the starting point of all the reforms by the men of letters is counted as the starting point of children's literature.

Writings for children before the period of Administrative Reforms are not appreciated as children's literature because they only advise and are more likely for elders rather than children. After the Constitutionalism, our writers tried to write writings that fits in the definition of children's literature by taking lessons from the mistakes that were made in the past. However, children's literature found its real place after 1970s.

How suitable a writing for children's literature is related to the qualification of its writer. A good writer of the children's literature should know the insight of the child, guess the way he/she thinks, find his/her interests and know the quality of the children's literature. There are many writers of the children's literature in our day. One of them is Zeynep Cemali. In her writings, Zeynep Cemali cares about the child; she not only teaches them universal values like sharing, sacrificing, helping others but also enables them to think, question and criticize. While achieving educational part of the children's literature which is a means of education, Zeynep Cemali does not neglect the beauty of the mother language, esthetic and taste of the literature.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar DİZİNİ	v
ÖNSÖZ	vi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı.....	2
1.1.1. Çocuk Edebiyatı'nın Genel Nitelikleri.....	4
1.1.2. Çocuk Edebiyatında Öykü ve Roman.....	6
1.1.3. Çocuk Yazınını İncelemede Temel Öğeler.....	7
1.2. Problem.....	8
1.3. Amaç.....	10
1.4. Önem.....	10
1.5. Sınırlılıklar.....	11
BÖLÜM II	12
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	12
2.1. Araştırma Modeli.....	12
2.2. Evren ve Örneklem.....	12
2.3. Verilerin Toplanması.....	12
2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	13
BÖLÜM III	14
BULGULAR VE YORUMLAR	14
3.1. Zeynep Cemali'nin Hayatı	14

3.2. Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı, Çocuk ve Eğitim Üzerine Düşünceleri...	14
3.3. Zeynep Cemali'nin Öykü ve Romanlarında Eğitim Teması.....	15
3.3.1. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular.....	16
3.3.2. Zeynep Cemali'nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular.....	27
3.3.3. Zeynep Cemali'nin “Patenli Kız” Adlı Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular.....	33
3.3.4. Zeynep Cemali'nin “Güzelce’de Bir Kaçak Memo” Adlı Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular.....	39
3.3.5. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular	41
3.3.6. Zeynep Cemal'nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular.....	50
3.3.7. Zeynep Cemali'nin “Patenli Kız” Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular.....	53
3.3.8. Zeynep Cemali'nin “Güzelce’de Bir Kaçak Memo” Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular.....	54
3.3.9.Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Arkadaşlık Temasına İlişkin Bulgular.....	55
3.3.10. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kültür Temasına İlişkin Bulgular.....	58
3.3.11. Zeynep Cemali'nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Kültür Temasına İlişkin Bulgular.....	60
3.3.12. Zeynep Cemali'nin “Güzelce’de Bir Kaçak Memo” Adlı Romanında Çocuk ve Kültür Temasına İlişkin Bulgular.....	62
BÖLÜM IV.....	71
SONUÇ VE ÖNERİLER	71
4.1. Sonuçlar.....	71
4.2. Öneriler.....	73
KAYNAKÇA.....	75

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Zeynep Cemali'nin Öykülerinde Çocuk ve Eğitim Temasının Dağılımı.....	16
Tablo 2. Zeynep Cemali'nin Romanlarında Çocuk ve Eğitim Temasının Dağılımı..	16
Tablo 3. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Aile Kavramının Dağılımı.....	17
Tablo 4. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kişilik Gelişimi Kavramının Dağılımı.....	42
Tablo 5. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Arkadaşlık Kavramının Dağılımı.....	56
Tablo 6. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kültür Kavramının Dağılımı.....	59

ÖNSÖZ

Çocukların kişilik gelişiminde etkin bir rol oynayan edebiyat, bir yandan eğitici ve öğretici bir kimlik taşıırken bir yandan da “estetik” anlayışını oluşturarak “seçici olma” yı çocuğun iç dünyasına yerleştirmeyi hedeflemektedir. Bütün bunların toplamı olarak da edebiyatın, özellikle de çocuk edebiyatının, temel görevi; düşünebilen, sorgulayan, özdeşim kurabilen, araştıran, eleştiren, meraklı ve bilgili okur kitlesinin oluşmasına kaynaklık etmektir.

Günümüz eğitim anlayışından yola çıkarak ve çağdaş bir çizgi doğrultusunda çocuğu çok boyutlu bir birey olarak gören, hem ulusal hem de evrensel değerleri göz önünde tutarak; çocukların sorgulayan, araştıran, eleştiren, yaratıcı ve üretici birer kişilik oluşturmasını hedefleyen Zeynep Cemali, bu amaca yönelik eserler vermiştir. Zeynep Cemali, çocuk ve eğitim konusunu önemseyen ve bu temayı eserlerinde sıkça kullanan yazarlardan biridir.

Zeynep Cemali çocuk edebiyatı alanında pek çok eser meydana getirerek kendine özgü üslûbuyla yazın dünyasındaki yerini almış bir yazardır. Bu çalışmada Zeynep Cemali'nin kaleme aldığı üç öykü kitabı ve üç romanda çocuk ve eğitim temasının ne boyutlarda ele alındığını, yazarın çocuk ve eğitim kavramların konusundaki düşüncelerini ortaya koymayı amaçladık.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramları üzerinde durulduktan sonra, çocuk edebiyatında öykü ve çocuk öykülerinde bulunması gereken niteliklerin neler olduğu açıklanmıştır. Zeynep Cemali'nin yaşamına ilişkin bulgular ortaya konmuş, problem tespit edilmiş ve tanımlanmıştır. Araştırmanın amacına, önemine ve sınırlılıklarına değinilmiştir.

Araştırmanın yönteminin yer aldığı ikinci bölümde, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasında izlenen yol ile ilgili açıklamalar yer almış, araştırmanın evren ve örnekleme ortaya koyulmuştur.

Araştırmanın amacına dayalı olarak ortaya koyulan bulgular üçüncü bölümde yer almıştır. Bu bölümde Zeynep Cemali'nin çocuk edebiyatı, çocuk ve eğitim üzerine düşünceleri hakkındaki bulgular ortaya konmuş, öykü ve romanlarındaki eğitim teması bölümlere ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır. Öykülerin tamamının incelenmesinden ve değerlendirilmesinden sonra ulaşılan sonuç ve öneriler ise, dördüncü bölümde ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın alt yapısı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda gördüğüm lisansüstü eğitim derslerinden oluşmaktadır. Bana yol gösteren, ışık tutan ve benim ufkumu genişleten hocalarıma her birine teşekkürü bir borç bilirim.

Uzun ve yorucu bir çalışma döneminde tamamlanan bu tezin plânlanıp yürütülmesi ve sonuçlandırılmasında en önemli paya sahip olan değerli hocam ve danışmanım Sayın Yard. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL'e, fikirleriyle bu çalışmanın güzel mesafeler kat etmesini sağlayan hocalarıma Sayın Prof. Dr. Kemal YÜCE, Sayın Doç. Dr. Aziz KILINÇ ve Sayın Dr. Mustafa Aydın BAŞAR'a, eğitim yaşamımın her döneminde desteklerini esirgemeyerek yanımda olan aileme; çalışmanın oluşturulmasında maddî ve manevî katkılarıyla her zaman yanımda hissettiğim değerli arkadaşım Şengül SARI'ya; umudumu taze tutan ve daima beni destekleyen Cihan Murat ÖZDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çanakkale, 2008

Yasemin ERDOĞAN

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanın hayatı bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi dönemlerden oluşur (Konar 2005: 208). Bu dönemlerden özellikle çocukluk dönemi; temel davranışların yerleşmesi ve kişilik gelişimi açısından diğer dönemlerin zeminini oluşturur. Bu dönemde verilecek eğitim çocuğun yaşadığı topluma, bulunduğu çevreye uyum sürecini kapsamakta, aynı zamanda kendini keşfetmesini sağlamaktadır. Çocuğun toplumuna uyumlu bir birey olması için belirlenen ölçütler ne denli doğru, kapsamlı ve hedefe yönelikse, elde edilecek sonuç o kadar olumlu ve doğru olacaktır.

Çocuğa istendik davranışlar kazandırma yollarından biri edebiyattır. Çocuğun, yaşadığı çağa ve içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması ve orada bir yere sahip olması bu eğitimin, içinde barındırdığı edebiyat anlayışıyla gerçekleşecektir. Bu nedenle edebiyatın alt dallarından biri olan çocuk edebiyatı, işlevi bakımından çocuğun eğitiminin önemli bir bölümünü üstlenmiştir. Ancak çocuk edebiyatını yalnızca eğitim veren bir araç, ahlâki değer yargılarını içeren bir rehber olarak tanımlamak yetersizdir. Çocuk edebiyatının edebi değer taşımaya, estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınmasına da ihtiyaç vardır (Yalçın ve Aytaş 2005: 17).

Ülkemiz, çocuk edebiyatı adına zengin bir mirasa sahiptir; fakat edebiyatımızın bu zengin mirası Tanzimat Dönemi'nde (1839–1896) keşfedilmiş, gerçek yerini ancak 1970'li yıllarda bulmuştur. Ülkemizde çocuk edebiyatına emek veren pek çok nitelikli yazarımız mevcuttur. Eserlerinde eğitimi, edebiyatın estetik zevkiyle ve dilimizin güzellikleriyle çocuğa sunan yazarlarımızdan biri de Zeynep Cemali'dir.

1. 1. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği düşünen ve yaratan bir varlık olmasıdır. Sosyal bir varlık olan insan; duygularını, düşüncelerini, hayallerini, ideallerini diğer insanlarla paylaşmak ister. Bu paylaşımı, etkili birçok yolla yapabilir. İnsanın yaratıcı gücünün ürünlerinden biri olan edebiyat da bu paylaşımın yollarından biridir. Edebiyatın günümüze kadar birçok tanımı yapılmıştır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

Hayatın yer yer çelişir görünen gerçeklerini idrak ettikten ve onların içinden birtakım ayıklamalar, seçmeler, değiştirmeler ve eklemeler yaptıktan sonra lisanın imkânlarından faydalanarak, yeni bir bütünlük, özel bir yapı hâline getirmek, seviyesi yüksek bir haberleşme vasıtası kılmak üzere yapılan çalışmaların sonunda ortaya konan kompozisyondur (Tural 1993: 57).

Edebiyat, dil bahçesinde esen bir rüzgârdır. Yaprakları kımıldatır, bir fırtına olur, onu savurur, bütün bu kımıldanışlar, savruluşlar dil üzerindedir ve esaslı izler bırakır. İşte dil üzerinde tüm bu muvakkat veya devamlı izler, yani duygu, duygu ile imtizaç etmiş fikir, bu ikisinin kendilerini ifade için sarıldıkları muhayyile tezahürleri, bunları harekete getiren ilk heyecanın dile akseden ahengi, edebiyat dediğimiz şeydir (Tarlan 1981: 22).

Genel anlamıyla edebiyat, insanın duygu, düşünce ve toplum yaşamını, doğayla olan ilişkilerini söz ve yazıyla, etkili bir dil ve güzel bir biçimle anlatmayı amaç edinen bir sanat dalıdır (Bezirci ve Göker 1993: 13).

Günümüze kadar çeşitli şekillerde tanımlanan edebiyatın, zamanla hitap ettiği okur kitlesi, kendi içinde yaş grupları oluşturmuş, böylelikle çocuk edebiyatı sahneye çıkmıştır. Çocuk edebiyatı, ‘çocuk’ ve ‘edebiyat’ kavramlarından yola çıkılarak (Güleç ve Geçgel 2005: 9) şöyle tanımlanabilir:

Çocuk edebiyatı kavramını açıklayabilmek için, bu söz öbeğini meydana getiren “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarının anlamlarına bakmak gerekir. Türkçe Sözlükte “çocuk”, bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan; “edebiyat” ise, olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı

olarak tanımlanmaktadır. Tamlamayı oluşturan sözcüklerden de anlaşılacağı üzere, “çocuk edebiyatı deyimiyle, 2–14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanı anlatılmak istenmektedir.

Çocuk edebiyatı, edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan niteliklerin tamamını içinde barındıran, ancak kendisine seçtiği hedef kitlenin özelliklerini yetişkinler için yazılan edebi türlere göre daha fazla göz önünde bulunduran; hayata, ahlâka ve yüksek değerlerle çocuğun gelişimine ait değerlere daha çok önem vererek, bunların ön plâna çıkmasına dayanan bir alandır (Yalçın ve Aytaş 2005: 18).

Çocuk edebiyatının varlığı, tanımı, kimler için yapıldığı, nitelikleri ve içeriği konusundaki tartışmalar yıllardır sürmektedir. Bu tartışmalar devam ederken çocuk edebiyatı ile ilgili çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Çocuk edebiyatının varlığı ve niteliği konusundaki tartışmalardan bir sonuç çıkaran Nas (2004: 38) düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

Çocuk vardır, “çocukluk” diye bir dönem vardır. Çocuğun düşünme, algılama biçimi yetişkinden farklıdır. Ama çocuk, insandır. Bu insan edebiyattan yoksun bırakılamayacağına göre, onun için edebiyat yapılacaktır, bu da çocuk edebiyatıdır. Ama bu böyle diye çocuğa yoz, düzeysiz, kof ürünler sunulamaz. Edebiyat için ne geçerliyse çocuk edebiyatı için de o geçerlidir. Hem çocuk, hem edebiyat gözetilir. Onun için zordur çocuk edebiyatı, zor olduğu için nitelikli, çocuğa göre olan çocuk edebiyatı ürünü azdır, ne yazık ki...

Eskiden, doğrudan doğruya çocuklara seslenen eserler olmadığı için çocuklar, yetişkinler için yazılan eserler okumuşlardır. Geçmişte çocuk edebiyatı diye bir kavram olmadığını bu uygulamaya dayandıran insanlar, günümüzde de çocuk edebiyatı diye bir edebiyatın olmadığını savunmaktadır. Yalçın ve Aytaş’ın (2005: 16) görüşleri bunu çürütür niteliktedir:

Çocukların büyüme ve gelişmelerine hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuk edebiyatı, 300 yıllık bir dönem içerisinde oluşan bir edebiyattır.

Çocuk kitaplarının yazılması çocuk eğitimindeki arayışların sonucudur (Şirin 2000: 15). Çocuğa istendik davranışlar kazandırmada, okuyacağı eserlerin eğitici ve öğretici özellikler taşıması gerektiği düşüncesi ileri sürülmektedir. Ancak çocuk edebiyatını, edebiyattan kesin çizgilerle ayırmak ve edebiyatın estetiğinden mahrum bırakmak doğru değildir. Günümüzde birçok kimse, çocuğu konu edinen veya kahramanları çocuk olan eserleri çocuk edebiyatı sayma yanlışlığı içindedir (Yalçın ve Aytaş 2005: 18). Çocuk kitabı yazarı, çocuk okuyucuyla yetişkin okuyucu arasındaki farkı bilmeli, öykülerini sadece çocuklar hakkında değil; fakat çocuklar için yazmalıdır (Yavuzer 2005: 187).

Gelişmiş toplum olmanın koşullarından biri geleceğe yatırım yapmaktır. Geleceğe yapılan en büyük yatırım da yarının büyükleri olacak çocukları iyi yetiştirmektir. “Çocuk okuru olmayan bir ülkenin yetişkin okuru da olmaz” anlayışından yola çıkarsak; çocuğun topluma faydalı, ahlâkî değerleri benimsemiş, vatanını seven, düşünme, sorgulama yetisi olan bir birey olarak yetiştirmek, çocukluk döneminde verilen eğitimle mümkündür. Amacı düşünen, özdeşim kurabilen, sorgulayan, bilinçli okurlar yetiştirmek olan çocuk edebiyatının yazarlarının niteliği de çok önemlidir. Bu nedenle bu edebiyatın yaratıcıları olan yazarların, çocuğun iç dünyasını tanıyan, nasıl düşündüğünü tahmin eden, onun ilgi ve isteklerine seslenecek, çocuk edebiyatının niteliğini bilen kişiler olması gerekmektedir.

1. 1. 1. Çocuk Edebiyatının Genel Nitelikleri

Çocuk kitabı yazarının başarısı, “neler yazmalıyım?” sorusundan önce, “nasıl yazmalıyım?” sorusunda gizlidir (Şirin 2000: 13). Çocuğun, çocuk edebiyatına ilişkin edebî bir eserden sosyal, kültürel ve eğitim açısından yararlanırken aynı zamanda edebî bir zevk alması gerekmektedir. Böylelikle çocuk, edebî bir değer yargısı oluşturarak düşünsel ve düşsel anlamda beslenecektir. Çocuğun düşünce evrenine hâkim olan ve onu yönlendiren bir eserin bazı özelliklere sahip olması beklenir. Bu özelliklerden en önemlileri şöyledir:

1. Bir kitap ancak çocuklar ondan zevk alıyorsa iyi bir kitaptır; yetişkinlerin gözünde klâsik de olsa eğer çocuklarca okunmuyorsa veya içeriği onların canını sıkıyorsa böyle bir eser, kötü bir çocuk kitabıdır. Kendileri için kitap yazılan çocukların, onların ilgileri ve ihtiyaçlarının iyi bilinmesi gerekir (Oğuzkan 1987: 17).
2. İhtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuk, durmadan, kişisel mutluluk ile toplumsal tasvip arasında nazik ve dikkatli bir dengeyi sürdürmenin yollarını arar ki bu kolay bir iş değildir. Kitaplar, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çocuğa bu konuda yardım etmelidir (Oğuzkan 1987: 18).
3. Çocuk edebiyatını yalnızca yazılı metinler olarak kabul edersek, bu metinlerde çocuğun kendisini ve yaşadığı dünyayı bulması, çocuğun ihtiyaçlarına yönelik bilgi ve deneyimler özenle değerlendirilerek düzenlenmesi gerekir. Özellikle günümüzde çocukların televizyon ve bilgisayar karşısında harcadığı süre göz önünde bulundurulacak olursa, çocuk edebiyatının hayatla ilgili doğru bilgileri, büyük bir ustalıkla ve sanatsal estetikle vermesi gerekmektedir (Yalçın ve Aytaş 2005: 17).
4. İyi bir çocuk edebiyatının yalnızca eğitici ve öğretici olması, ahlâki değer yargılarını içermesi yetmez. Aynı zamanda onun edebi değer taşımasına, estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınmasına da ihtiyaç vardır (Yalçın ve Aytaş 2005: 16-17).
5. Karşılıklı anlaşma aracımız olan dilin çocukluk dönemlerinde daha çok geliştiği ve kökleştiği dikkate alınacak olursa, çocuk edebiyatının, çocukta dil gelişimini sağlayan en önemli unsurlardan biri olduğu unutulmamalıdır (Yalçın ve Aytaş 2005: 17).

1. 1. 2. Çocuk Edebiyatında Öykü ve Roman

Gerçek yaşamdan esinlenerek ya da yaşanan olayları yazarın bakışı üzerinden anlatan, uzun soluklu anlatılara roman; anlatının daha kısa olduğu türe ise öykü denir.

Öykülerde yer, zaman, kişi ve olaylar tek boyutlu verilir. Sonuca daha kısa sürede ulaşmak hedeflenir. Ayrıntılara hemen hemen hiç yer verilmez. Romanda ise anlatının tüm öğeleri ayrıntıları ile verilir, kahramanlar derinlemesine işlenir.

Edebiyatın vazgeçilmezlerinden olan roman ve öykü, anadilin gelişiminde olduğu gibi eğitimde de bazı görevler üstlenmiştir. Birey, kültürünün temel özelliklerini önce sözlü kültür ürünlerinden sonra da yazılı ürünlerden öğrenir. Bu nedenle, yazılı kültür ürünleri daha kalıcı öğrenmeler yaratır. Bu ürünler çocukluktan başlayarak bireyin anlam evreninde yeni oluşumların yaratılmasında da önemli rol oynar.

Somutluğun en yoğun aktarıldığı ürünler olan öykü ve roman, çocuğun psiko-sosyal, duyuşsal ve bilişsel gelişimini etkiler. Çocuk, var olduğu sosyal çevreyi, bu çevrenin somut gerçekliklerini, sorunlarını, öğelerini çoğu kez okuduğu öykülerden ve romanlardan öğrenir. Zihinsel süzgecinden geçirdiği ve kendince anlamlandırdığı ürünlerden elde ettiği çıkarımlar sonucunda değer yargıları oluşturur. Bu değer yargıları onun eleştirel bir bakış geliştirmesinde, yaşamı yorumlamasında, çözümler üretmesinde ve yaratıcı düşünmesinde destekleyicidir. Böylece salt kendi kurguladığı bir evrende yaşadığı gerçeklikleri anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır.

Çağdaş çocuk yazınının işlevi ve nitelikleri bu bağlamda çok boyutlu olmak zorundadır. Öncelikle çocuk yazını etkileşim içinde olduğu toplumun gerçekliklerini hem çocuk duyarlılığında yansıtmalı hem de bu konuda ilkel olmalıdır. Yapıtlarda, değişen dünyanın değişen değerleri olumluluk arz etmelidir. Çocuk hikâye ve romanlarında bulunması gereken genel nitelikleri Oğuzkan (1987: 101-102) şöyle sıralamaktadır:

- a) Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun bir konu,
- b) Çocuk düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi plân,
- c) Mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar,
- d) Somut, doğru, fakat düşünceyi dağıtmayan ayrıntılar,
- e) Özellikleri iyi anlatılan, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler (kahramanlar),
- f) Kısa cümle ve paragraflar ile kısa bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım,
- g) Çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlemeleri,
- h) Kabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler ve konuşmalar,
- i) Küçük şeylere (ayrıntılara) karşı sürekli bir ilginin uyandırılmış olması,
- j) Her durumun heyecanlı yanlarının daima belirtilmesi,
- k) Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler.

Görüldüğü üzere çocuk yazınının başat ilkesi, yaşamsal gerçeklikleri çocuk ve anadili duyarlılığı üzerinden yansıtmasıdır.

1. 1. 3. Çocuk Yazımını İncelemede Temel Öğeler

Bir eser iç ve dış yapı olmak üzere iki özellikten meydana gelir. İçyapı denilen özellikler; konu, tema, plân, dil ve üslûp özellikleridir. Dış yapı ise eserin kapağı, sayfa düzeni, puntoları, noktalama ve yazımı gibi özellikleri kapsamaktadır.

İyi bir çocuk eserinin iç ve dış özelliklerinin yanı sıra hizmet ettiği amaçlar da önemlidir. Bu amaçların dayandığı ilkeler şöyle sıralanabilir:

1. Eserin fiziksel, ruhsal, eğitsel ve sosyal yönlerden olumlu davranış özelliği sergilemesi

2. Çocuğun kendisiyle, çevresiyle, vataniyle, dünyayla barışık olmasını sağlayabilmesi
3. Çocukta dil bilincini olumlu bir biçimde geliştirebilmesi
4. Anlama, kavrama, tartışma, kıyaslama, özdeşim kurma ve eleştirme gücünü geliştirebilmesi
5. Çocuğa okuma tadını, dil zevkini doyurucu bir biçimde verebilmesi
6. Çocuğun dünyayı tanımada, görüş geliştirmesinde yardımcı olabilmesi
7. Çocuğun yaşam zevkini geliştirebilmesi

İyi bir çocuk yazınının bu ilkeler ışığında eğitimin belirlediği amaçlara hitap etmesi ve yukarıda da belirtildiği gibi edebî bir zevk oluşturması gerekmektedir. Çocuğun eğitiminde, anadilinin beğenisine vardırıan metinler gerçeklik ve beğeni yönünden yetkin olmalıdır. Ayrıca metinlerin anadilinin inceliklerini barındırması, insanlık değerlerini kapsayıcı nitelikte olması gerekmektedir. Bu tezde, amaçlardan ve ilkelerden yola çıkarak Zeynep Cemali'nin üç roman ve üç öyküden oluşan çocuk edebiyatı eserleri irdelenecektir.

1. 2. Problem

“Çocuk okuru olmayan bir ülkenin yetişkin okuru da olmaz” anlayışından yola çıkılırsa, çocuk edebiyatı çağdaş ve ilerici toplumlarda, çocuğun eğitiminde önemli bir paya sahiptir. Anadilin gelişiminde, kültürel bir birikimin oluşumunda, toplumsal duyarlılığın temellerinin atılmasında elbette ki çocuk edebiyatı zemini oluşturan temel taşdır.

Ülkemizde çocuk edebiyatı modern anlamda Tanzimat Dönemi'nde başlamıştır. Bunun öncesinde çocuk edebiyatı ile ilgili verilen ürünler çok yönlü olmayıp sadece didaktik bir hava taşımaktadır. Bu ürünlerde amaç, çocuğa sadece öğüt vermektir. Tanzimat Dönemi'nde yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu çeviri alanındadır. Rezaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat, Yusuf Kâmil Paşa

Fransızcadan yaptıkları fabl, şiir, çeviri ve uyarlamalarla çocuk edebiyatına dair ilk ürünlerini vermişlerdir.

Tanzimat Dönemi'ni takip eden süreçte çocuk edebiyatına ilişkin çok boyutlu eserler Milli Edebiyat Dönemi'nde karşımıza çıkar. Bu dönemde salt didaktik bir öğreti verilmeyip ulusal bilinç ve dil bilincinin çocuğun anlam evreninde yer etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Değişen dünya değerleriyle birlikte modern edebiyatın parçası hatta vazgeçilmezi haline gelen çocuk edebiyatı 1970'lerden sonra çağdaş anlamda oldukça olgun ürünler vermeye, bilimsel ve eleştirel anlamda gelişim göstermeye başlamıştır. Çocuk edebiyatının konuları ve alanı da bu dönemle birlikte gelişmiş; sosyal, kültürel sorunlar, değişen değerler, çağdaş gelişmeler eserlerle birlikte verilmiştir. Böylece oluşturulan ürünler tekdüzelikten çıkmış, çocuk eğitiminin en önemli araçları arasına girmiştir.

Çocuk edebiyatı alanında en yaygın türlerden olan roman ve öykü çocuğu yaşama hazırlama, ona deneyim kazandırma, eleştirel düşünme ve farkındalık yaratma açısından çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Öykü ve romanlarda kullanılacak kahramanlar ve teknik, çocuğun düş dünyasına, gelişim dönemine ve yaşadığı gerçekliğe uygun olmalıdır. Çünkü çocuk hangi yaş grubunda olursun olsun okuduğu ürünün kahramanı ile özdeşim kurmaktadır. Bu nedenle romanın ve öykünün kurgusu çocuğun anlam evreninde olumlu ve doğru yerde olmalıdır. Bir kimsenin çocuklara yönelik öykü yazabilmesi için, onun ruh dünyasını çok iyi anlaması gerekmektedir (Yalçın ve Aytaş 2005: 146).

Bu çalışmada, Zeynep Cemali'nin öykü ve romanlarında çocuk ve eğitim temasının ne ölçüde yer aldığı incelenmiştir.

Zeynep Cemali'nin öykü ve romanlarında, çocuk ve eğitim anlayışını tespit edebilmek amacıyla yazarın çocuklar için yazdığı üç roman ve üç öykü kitabı incelenmiştir. Zeynep Cemali'nin çocuk ve eğitim kavramlarına yaklaşımının nasıl

olduğunun ve öykü ve romanlarında çocuk ve eğitim kavramlarını hangi boyutlarda ele aldığıın belirlenmesi bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1. 3. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Zeynep Cemali'nin eserlerinde çocuk ve eğitim ile ilgili bölümlerin saptanarak, çocuğun çıkarımlarını ve bu çıkarımların çocuğa eğitim yönünden faydalarını ortaya koymaktır.

Araştırmanın amacını gerçekleştirebilmesi için aşağıdaki temel sorulara cevap aranmıştır:

1. Zeynep Cemali kimdir? Edebiyatımızda hangi yapıtlarıyla vardır?
2. Zeynep Cemali'nin çocuk ve eğitim üzerine düşünceleri nelerdir?
3. Zeynep Cemali'nin öykü ve romanlarında eğitim ile ilgili;
 - a) çocuk
 - b) aile
 - c) arkadaşlık
 - ç) kültür
 - d) kişilik gelişimine ilişkin saptamaları nelerdir?

1. 4. Önem

Edebiyat ve eğitim sıkı bir ilişki içindedir. Toplumların eğitilmesinde, çağını anlamasında ve yönlendirilmesinde edebiyat çoğu dönemde önderlik etmiştir. İnsanların iletişimde de önemli rol oynayan bu sanat, çocukluktan yetişkinliğe geçmekte olan bireylerin yaşamında birçok öğretinin yazılı ve sözlü kaynağı olmuştur.

Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan toplulukları ile ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbirleriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresi ile ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden ayrı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirlerinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar (Kavcar 1999: 2).

Zeynep Cemali'nin öykü ve romanlarında eğitim konusunu irdeleyen bu çalışmada, yazarın eserlerinin satır aralarında verdiği ebeveyn ve çocuk ilişkisi, kültürel ve sosyal sorunlar bunun yanı sıra anadilinin olanaklarından nasıl yararlandığı vb. konular eğitim anlayışı içinde ele alınmıştır.

1. 5. Sınırlılıklar

“Zeynep Cemali'nin Öykü ve Romanlarında Çocuk ve Eğitim Teması” adlı tezde ele alınan öykü ve romanlarda çocuğa kazandırılacak davranış ve bilgi düzeyinde eğitimin tespitlerine yer verilmiştir. Tez yazarın çocuklar için yazdığı üç roman ve üç öykü kitabıyla sınırlı tutulmuştur. Yazarın son eseri olan “Öykü Öykü Gezen Kedi” adlı öykü kitabı çalışmaya dahil edilmemiştir

BÖLÜM II

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2. 1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, literatür tarama modelini ele almış; Zeynep Cemali'nin üç romanında ve üç öykü kitabında yer alan çocuk ve eğitim temalarını saptamaya yönelik kaynak taramasıdır.

2. 2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Zeynep Cemali'nin yazmış olduğu üç öykü kitabında yer alan otuz yedi öykü ve üç roman oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, Zeynep Cemali'nin üç öykü kitabında yer alan otuz yedi öyküden çocuk ve eğitim temalarını ele alan yirmi öykü ve üç romanında yer alan otuz altı bölümden otuz üç bölüm oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmamızın verileri kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. Bazı kaynaklar için çeşitli kütüphanelerden ve internet sitelerinden yararlanılmıştır. Zeynep Cemali'nin bütün kitapları yayınevinden temin edilmiştir.

Elde edilen veriler çocuk eğitime uygun olarak değerlendirilmiştir. Öykü ve romanlar; çocuk, eğitim, aile, kültür temaları yönüyle bir plân dâhilinde incelenmiş ve sırasıyla kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemleri yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu araştırmanın veri analizi sürecinde, öncelikle araştırmanın kaynaklarını oluşturan Zeynep Cemali'nin üç öykü kitabında yer alan otuz yedi öykü ve üç roman baştan sona taranmıştır.

Zeynep Cemali'nin öykü ve romanlarını incelerken anadilinin beğenisine vardırın metinlerin inandırıcılık, sorunsallık ve beğeni yönünden yetkin olup olmadığına bakılmış; ayrıca metinlerin anadilinin inceliklerini barındırması, insanlık değerlerini kapsayıcı nitelikte olması, metinlerin ulusallık özelliği taşıması yönünden de etkili olup olmadığına dikkat edilmiştir.

Tarama sonucunda, çocuk ve eğitim temalı üç öykü kitabında yer alan otuz yedi öyküden yirmi öykü; üç romanında yer alan otuz altı bölümden, otuz üç bölüm tespit edilmiştir. Daha sonra bu öyküler okunarak belirlenen konu başlıkları altında tasnif edilmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

3. 1. Zeynep Cemali'nin Hayatı

Zeynep Cemali'nin yaşamı hakkında hiçbir kaynakta bilgi bulunamadığı için kendisine ait kitaplarında verilen yaşam hikâyesi alınmıştır.

1950'de İstanbul'da doğan Zeynep Cemali, el sanatları, halı ve kilim ticareti yapan babasıyla birlikte Anadolu'yu dolaştı. Babasının sık sık yinelediği “yaşamak öğrenmektir” deyişi yaşamını büyük ölçüde yönlendirdi. Yazmak ve okumak giderek tutkuya dönüştüğünde çocuklar için yazmaya karar veren Cemali'nin çocuk öyküleri 1991'den bu yana, Kumbara (İş Bankası Yayınları), Türkiye Çocuk ve Buğday gibi dergilerde ve Almanya'da dağıtılan Vitamin Çocuk gazetesi'nde yayımlandı. İlk kitabı Günışığı Kitaplığı tarafından 1999 yılında yayımlanan “Ben, Çınar Ağacı ve Pufböreği”yle güçlü bir öykü anlatıcısı olduğunu kanıtlayan yazar, kendine özgü öyküsel dilini romanlarında da başarıyla kullanıyor (Günışığı Kitaplığı 2006: 3).

3.2. Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı, Çocuk ve Eğitim Üzerine Düşünceleri

Zeynep Cemali'nin çocuk edebiyatı, çocuk ve eğitim üzerine düşünceleri ile ilgili bilgiler hiçbir kaynakta bulunamadığı için kendisinin anlattıkları bu çalışmada yer almıştır.

Zeynep Cemali, eğitimin beşikte başlayıp bitmediğine, öğrenimin ise sonu olmadığına inandığı için dünyayı bir okul, insanı da o okulun öğrencisi saymaktadır. Öğrendiklerini değerlendirmenin ve o değerler doğrultusunda yaşamının, insan

olmanın onuru olduğunu babasının öğrettiğini dile getiren Zeynep Cemali, rahmetli babasını tükenmez sevgisi ve bilgeliği ile hala önderi olduğunu söyler.

Zeynep Cemali yazar olmayı minnetle andığı ortaokul Türkçe öğretmenine ve lise edebiyat öğretmenine borçludur.

Sekiz-on dört yaş arası çocuklar için yazmakta ve yazdıklarını ailelerinin de okumasını istemektedir. “Çocuk, ailesi ile bir bütündür. Öğretmen, doktor, psikolog, bakkal, manav, berber hangi meslekten olurlarsa olsunlar, insanlar, ilişkileriyle o bütünün içindedir. Yazar olarak benim o bütünün içinde yar almam, ancak insanların kitaplarını birer ayna gibi ellerine almalarıyla mümkündür” diyen Zeynep Cemali, amacının okutmak olduğunu söylemektedir.

Masal, bilimkurgu, fantastik öyküler, soluk kesen maceralar yazmamaktadır. Hepsini yaşamın içinden çekilip alınmış öyküler, romanlardır. Eserleri komik, ürkünç, hüznü, yönlendirici değil de düşünmeye, yorumlamaya açık, eleştirmeye hazırdır.

Kendi deyimiyle neredeyse yarım asır, başta kendi oğlu olmak üzere çocukları gözlemleyip ondan sonra yazar olmuştur. Çocuklar için yazmakta; çünkü her gün biraz daha yozlaşan dünyaya, çıkar uğruna başlatılan savaşı, dur diyecek, evrensellik adına baltalanan dilimize sahip çıkacak olanın çocuklar olduğunu düşünmektedir. Yarın kendisinin yok olacağını, ama onların savaşımında bir nokta, bir virgül olmak istediğini vurgulamaktadır. Bir Cumhuriyet çocuğu, Türk annesi olarak elinden gelenin sadece bu olduğunu düşünmektedir.

3.3. Zeynep Cemali'nin Öykü ve Romanlarında Eğitim Teması

Zeynep Cemali çocukları gözlemlemiş ve gözlemleri sonucunda edindikleriyle çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik öykü ve romanlar yazmıştır. Öykülerinde ve romanlarında salt didaktik olmaktan kaçınmış ve eğitimi çocuğa yaşanmışlıklardan yola çıkarak verme amacı gütmüştür. Çocuk edebiyatının çocuğa

eğitim verme araılarından biri olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, Zeynep Cemali ocuk edebiyatını, çocuğa eğitim veren bir araç olarak kullanmanın yanı sıra çocuğa anadilin güzelliğiyle edebi haz vermeyi de ihmal etmemiştir.

Tablo 1. Zeynep Cemali'nin öykülerinde ocuk ve Eğitim Temasının Dağılımı

	Eser Sayısı	(%)
ocuk ve Eğitim Temalı yk Sayısı	20	54,05
Diğer	17	45,95
Toplam	37	100

Tablo 2. Zeynep Cemali'nin Romanlarında ocuk ve Eğitim Temasının Dağılımı

	Eser Sayısı	(%)
ocuk ve Eğitim Temalı Roman Sayısı	3	100
Diğer	-	
Toplam	3	100

Zeynep Cemali korkunç, hüzünlü, fantastik, komik veya olağanüstü Şeyler yazmamış; ancak çocukların dünyasına girerek onlara yaşamın ta kendisini sunmuştur. Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü gibi öykü ve romanlarının çoğunluğu ocuk ve eğitim temasını içermektedir.

3.3.1. Zeynep Cemali'nin ocuk ve Eğitim Temalı yklerinde ocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular

Aile; "Evlilik ve kan bağına dayanan; karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en kk birlik" (www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanmıştır. Aile, toplumdaki en kk kurum olduğundan toplumun

kültürünü, gelenek ve göreneklerini, yaşayışını yansıtır ve toplumun temellendirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

Çocuk için aile, gelişimin ve eğitimin ilk basamağıdır. Eğitim sürecindeki diğer şekillenmeler ve kalıcı öğrenmeler bu basamak üzerine kurulur. Aile, çocuğun kişilik gelişim sürecini tamamlamasında çevreyi de etkileyen bir oluşumdur. Çocuk dış dünyayı önce ailesinin gözleriyle algılamaya çalışır. Ailedeki bireyleri model alır, özdeşim kurar ve şemalar oluşturur. Yörükoğlu (2003: 127) da bu durumu şöyle dile getirir:

Çocuk keskin bir gözlemcidir. Ana ve babasının kendisiyle, birbirleriyle ve kardeşleriyle ilişkisini sürekli gözler ve değerlendirir. Sonuçlar çıkarır ve tepki gösterir.

Tablo 3. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Aile Kavramının Dağılımı

Çocuk ve Eğitim Temalı Öykü Sayısı	Çocuk ve Aile Kavramını Temel Alan Öykü Sayısı	(%)
20	11	55

Aile dışında hiçbir kurum ailenin sağladığı özenli bakımı, çocuğun gelişmesinde, eğitiminde cömertçe sunduğu özveriyi, sevgiyi veremez. Çocuk aile içinde; değerli olduğunu, bir yeri olduğunu, kendisine verilenlerin karşılığını ödemek zorunda olmadığını, güvende olduğunu, yeteneklerini geliştirebileceği, denemelere girişebileceği, özgürce oynayabileceği bir ortam sağlanacağını, güç durumlarda yanında olunacağını, destekleneceğini bilir. Çocuk ailede; doğru ile yanlış ayırt etmeyi, öncelikle ailenin sonra toplumun kurallarına uymayı, sağlıklı iletişim kurmayı öğrenir. Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünülebilir. Çocuk bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde kazanır.

Zeynep Cemali öykü ve romanlarında çocuk ve aile ilişkisine büyük yer vermiş ve çocuğu eğitmek kadar ebeveynleri de eğitmek kaygısı gütmüştür.

“Kaku Kite, Tako Tike, Mano Maki” (Ben Çınar Ağacı ve Puf Böreği) adlı bu öyküde ikiz kız kardeşler Sumru ile Kumru’nun ağabeyleri Şahin’le olan ilişkileri iki güvercinin ağzından anlatılır. İkiz kız kardeşler kendi aralarında çok iyi anlaşır. Kendi aralarında da bir dil geliştirirler. Ancak ikizler, ağabeyleriyle bir türlü anlaşamazlar, hep kavga halindedirler. Kızlarla ağabeylerinin yine kavga ettiği bir gün anneleri Seden Hanım öfkeyle evden çıkıp gider. Vakit geç olduğu halde eve dönmeyen annelerini merak eden çocuklar şiddetli yağmurun başlamasıyla da korkudan birbirlerine sığınır ve bir süre sonra da birbirlerine değer verdiklerinde aslında anlaşabildiklerinin farkına varırlar.

Kardeş kavgaları en sorunsuz ailelerde bile karşımıza çıkar. Anne baba yanlarındayken kardeşler daha fazla kavga ederken yalnız kaldıklarında birbirlerine sıkı sıkı tutunurlar. Kardeşler arası kavga sırasında ana babanın yapacağı en iyi şey, yangına körükle gitmemektir. Kardeşler arasındaki bu çelişkili ilişkiyi akıldan çıkarmayan anababa, yanlış tutumlardan kaçınabilir (Yörükoğlu 2003: 157).

Ailede her zaman bir gruplaşma söz konusudur. Kız çocukları ve erkek çocukları bu kutuplaşmanın en açık örneğidir. Bu gruplaşmanın altında yatan cinsiyetçilik, şiddetli çatışma olarak dışa vurabilir. Sumru ile Kumru’nun ağabeylerine olan tavrı da cins ayırımından kaynaklanmaktadır. Anne baba bu ayrımı dengeleyerek ortadan kaldırmak zorundadır. Özellikle toplumumuzda ön planda olan erkek çocuğu, arka planda kalan kız çocuğu kalıplaşması aşılmadığı ve bu çocuğun kişilik gelişim evresinde ona verilmediği sürece toplumsal bir eşitliğin oluşması beklenemez.

Olayları okuyucuya aktaran güvercinlerin kardeşlikle ilgili yorumları dikkat çekicidir.

...yaşamı güzelleştiren, savaşları bitirip, dünyaya barış getirecek, insanlığı yüceltecek olan kardeşlik değil mi?... (Cemali 2005a: 37).

...Kız ya da erkek ne fark eder ki? Gül ağacının dallarındaki goncalar gibi... Kardeşlik buna benzer... (Cemali 2005a: 38).

“Ferdan” (Ben Çınar Ağacı ve Puf Böreği) adlı öyküde on bir yaşındaki Ferdan’ın ailesinin ekonomik durumu iyi olsa da, çalışıp para kazanma isteği anlatılmaktadır. Fedan’ın ailesi onun bu tutumuna karşı çıkar. Çevresindeki çalışan çocukları örnek gösterirler; babası ve annesi kendisinin yeteri kadar parası olduğunu; ancak çalışan çocukların paraya ihtiyacı olduğu için çalışmak zorunda kaldıklarını söylerler. Ferdan buna karşılık babasının küçükken birçok işte çalışmış olduğunu ileri sürse de, yine aynı olumsuz cevapla karşılaşır. Babası kendisinin de küçükken paraya ihtiyacı olduğu için çalışmak zorunda kaldığını anlatır. Babası Ferdan’a çalışmaktaki hevesinin ve ısrarının sebebini sorar ve inanılmaz bir cevap alır. Ferdan, çalışıp kazanacağı parayı “Kimsesiz Çocuklar Vakfı”na bağışlayacaktır. Babası Ferdan’ın bu düşüncesini çok beğenerek onun hep yanında olacağını ve desteğini eksik etmeyeceğini söyler.

Ailenin çocuğa vereceği en küçük destek bile çocuğu güçlendirir ve cesaretlendirir. Çocuğun yaşam karşısındaki engelleri aşma çabasında ailenin yeri ve tutumu oldukça önemlidir. Birlik, beraberlik, dayanışma kavramları aileden alınan destek sonucunda çocuğun hafızasına yerleşir, böylece yaşamda daha verimli olur.

“Tanyeri Ağarırken” (Ben Çınar Ağacı ve Puf Böreği) adlı öyküde annenin ve özellikle babanın çocukları üzerindeki yanlış tutumları anlatılmaktadır. Çocuklardan büyük olan İlhan, “Bir kez okula gitmeyeceğim” demesi üzerine babası tarafından okuldan alınıp bir tamir atölyesine çırak olarak verilir. Büyük kız kardeş Seda ise, okuldan bir kere kaçar ve ağabeyi gibi o da babası tarafından okuldan alınır ve eve hapsedilir. Kardeşlerden sadece en küçüğü Sema okula devam etmektedir. Sema ablasının durumuna çok üzülür ve ablasının okula dönmesi için öğretmeninden yardım ister. Öğretmen, Seda’nın okula gönderilmesi için elinden geleni yapacağını

söyler ve bu konu akşam evde babaya açılır. Baba ön yargıyla yaklaşır, çocuklarının bu isteğini reddeder; Seda, okula başlarsa yine kaçacağı kanısındadır. Bu sırada aslında sessiz, sakin, itaatkâr olan İlhan söze karışır; babasının kendilerine haksızlık yaptığını ve kendisinin de liseyi dışarıdan bitirmek üzere olduğunu söyler. Biraz geç olsa da baba yanlısını anlar.

Rousseau'nun öncüsü sayılan Locke, çocukların iyice incelenmelerini, hepsinin yeteneklerine uygun olarak yetiştirilmelerini istiyor ve şöyle diyordu: "Çocuklara yaşlarına göre özgürlük tanınmalı, gereksiz baskı ve kısıtlamaya başvurmadan yaşamaları sağlanmalıdır (Yörükoğlu 2000; 124).

Öyküde de görüldüğü üzere "baskı" çocuğun eğitiminde birçok olumsuzluğa yol açmaktadır. Seda'nın okuldan kaçması baba baskısından kaynaklanmaktadır. Hâlbuki kaçtığı için okuldan alınan Seda okuma hevesi ile doludur. İlhan ise, çocukça söylediği "okumayacağım" sözü üzerine babası tarafından okuldan alınmış; ancak İlhan da Seda gibi biraz olgunlaştığında okumanın değerini anlayıp dışarıdan okulu bitirme yolunu seçmiştir. Ebeveynlerin yanlış tutumları çocukların doğruyu bulmalarında küçümsenmeyecek bir engeldir. Baba, çocuklara yanlış tutumlarının nedenlerini sorgulayarak yaklaşıyorsa durum tersine dönebilir, bu durum aile içinde büyük çatışmalara yol açmazdı. Eğitim, bireyin yaşamında tutunacağı en sağlam daldır. Çocuklar, bindikleri dalı bilinçsizce keserken baba da en büyük balta darbesini indirmiştir. Yine de yapılan yanlışın anlaşılması ve sonun olumlu olarak bitirilmesi anne ve babaya önemli bir ileti göndermektedir.

"Aileme Neler Oluyor?" (Gül Sokağı'nın Dikenleri) başlıklı öyküde evin tek çocuğuyken kardeşi olan Duygu'nun bu konuyla ilgili yaşadıkları anlatılmaktadır.

Duygu annesinin son zamanlarındaki rahatsızlıklarından arkadaşı Esra'ya bahseder. Esra ise, bu durumun yeni bir kardeşi olacağına işaret ettiğini söyler. Gelişen olaylar sonucunda Duygu, Esra'nın haklı olduğunu ve bir kardeşinin olacağını öğrenir. Büyük bir mutlulukla kardeşinin olmasını bekler. Nihayet kardeşi dünyaya gelir. Artık hiçbir şey eskisi gibi değildir. Ailesinin ilgisi eskisi kadar yoğun

değildir. Bilindik kardeşlik kıskançlıkları olsa da, Duygu ailesinin sevgisini tamamen yitirmediğini görünce içi rahatlar.

Öyküde dikkat çekilmek istenen en can alıcı nokta; eve yeni katılan kardeşin çocuğun belleğinde yarattığı olumsuzluklardır. Belli bir yaşa kadar evin tek egemeni olan çocuk birden bire kardeş sahibi olunca kendisinde odaklanan sevgiyi ve ilgiyi paylaşmak zorunda kalacaktır ve bu durum onda hoşnutsuzluğa yol açacaktır. Böyle bir durumda ailenin davranışları çok önemlidir. Eğer ebeveyn doğru davranışlar içerisinde olursa kardeş kıskançlığı en alt seviyeye iner ve ortada büyük bir problem olmaz. Anne ve evdeki herkes, bebeği, çocuğun önünde gösterişli bir biçimde okşayıp sevmekten kaçınmalıdır (Yörükoğlu 2003;155).

Öyküde annenin çocuğun korkularını yenmesinde yardımcı olduğuna satır aralarında dikkat çekilmiştir:

Derken, bütün endişelerinden sıyrılmamasını sağlayan o tatlı sesi duydu. “Duygu’cuğum”, diyerek kollarını açan annesine sarılıverdi. “Bir tanecik kızım benim...” diyordu annesi yumuşacık bir sesle. “Seni çok özledim, çok... (Cemali 2005b: 68).

“Gül Sokağı’nın Dikenleri” (Gül Sokağı’nın Dikenleri) başlıklı öyküde sokağa yeni taşınan bir aileyle sokağın sakinleri arasında yaşananlar anlatılmaktadır.

Sokağa yeni taşınan aile ortamın kalıplaşmış anlayışından farklıdır. Komşulardan hiçbiriyle konuşmamaktadırlar. Bu durum sokağın sakinlerinde merak uyandırmaktadır. Çocuklar yeni gelen ailenin çocuğuyla arkadaş olmaya çalıştıkça o, onlardan kaçmıştır. Bu kaçışların sebebi sonraları anlaşılır. Yeni gelen komşuların fiziksel engelli bir çocukları vardır ve bu durumdan utandıkları için onu insanlardan saklayıp kendilerini her şeyden soyutlamışlardır. Durum öğrenildikten sonra komşuların da desteğiyle aile doğru yolu bulur ve engelli çocuklarından utanmak yerine onu topluma kazandırmak için uğraş verirler.

Engelli bir çocuğun anne-babası olmak elbette ki zordur. Bu zor görevde ilk yapılması gereken iş çocuğu engeliyle kabullenmek ve onu yaşama engelinin varlığını bilerek hazırlamaktır. Engelli çocuk sebebi ne olursa olsun farklı özellikleri olan bir çocuktur. Bunu kabullenme noktası anne-baba için ne kadar zor olursa olsun ailenin mutluluğu ve çocuğun sağlıklı yaşaması için oldukça önemlidir.

“Kardeşlik Bağları” (Gül Sokağı’nın Dikenleri) adlı öyküde iki kardeşin yardımlaşması anlatılmaktadır.

Nural lise son sınıftadır ve bulunduğu yıl içinde birtakım sınavlara girecektir. Anlamadığı konularda Tarık adında bir sınıf arkadaşı ona yardımcı olmaktadır. Nural arkadaşını baba baskısı yüzünden evine çağırmadığı için onunla korka korka park köşelerinde çalışmaktadır. Nural’ın kardeşi Yalçın ablasını bir erkekle görünce çok sinirlenir; ancak sonrasında bunun hiç de kötü bir durum olmadığına inanır. Eğer babası bu durumu öğrenecek olursa ablasını dövebilir hatta okuldan alıp eve hapsedebilir düşüncesi Yalçın’ın beynini kemirir durur. Yalçın böyle olmasını istememektedir. Son zamanlarda ablasını annesine ve babasına karşı savunan Yalçın en sonunda Tarık’ın evlerine gelip ablasına ders çalıştırmasını babasına kabul ettirir.

Hiç şüphesiz çocuklara disiplin verilmelidir; fakat bu konu kimine göre “çocuğa nasıl davranması gerektiğini öğretmek” ve kimine göreyse “çocuğu cezalandırmak”tır ve ne yazık ki toplumumuzda en fazla kabul gören; onu eğitmek yerine cezalandırmaktır. Birçok atasözümüz de dayığı olumlamaktadır: “Dayak cennetten çıkmadır, kızını dövmeyen dizini döver...”

Terbiye etmek denilince pek çok ailede cezalandırma önceliklidir; oysa terbiye etmek ve cezalandırmak birbirinden çok farklı kavramlardır. Terbiye, çocuğa olumlu davranışların, kendini nasıl kontrol etmesi gerektiğinin öğretildiği ve içinde ödüllendirmenin de yer aldığı bir sistemdir. Cezalandırma ise, daha menfi bir anlam taşır; çocuğun yaptığı ya da yapmadığı bir davranışın arkasından gelen bir sonuçtur.

Ceza, olumsuz bir itici uyarıcının, bir davranımın yapılmasından sonra ona bağlı olarak uygulanması olayına verilen teknik bir isimdir. Buna göre ceza, yeni/güzel bir davranışı öğretmez sadece istenmeyen davranışı bastırır, nn alır ama bir daha yapılmasını asla engellemez (Zehranet; 2007).

“ılgın Adamın Deli Kızı” (ılgın Babam) adlı yk Zeynep Cemali'nin babasıyla yaşadıklarını öyküleştirerek oluşturduğu “ılgın Babam” adlı öykü kitabında yer almaktadır.

Zeynep babasıyla oldukça iyi geçinen küçük bir kızıdır. Ancak bebeklik çağını geride bıraktığı halde bir türlü emziğinden vazgeememiştir. evresindeki herkes emziği bırakması gerektiğini söylemektedir. Ancak babasının farklı plnları vardır. Zeynep'e “emziği bırak” demek yerine emziğin oluşturabileceği kötü sonuçlardan bahseder ve emziğini denizkızına armağan edebileceklerini söyler. Beraberce yüksekçe bir yerden denize atlarlar. Zeynep'in mayosuna sıkıştırdığı emzik denizin içinde kaybolur. Baba, emziği denizkızının aldığını söyler ve Zeynep böylece emziği bırakmış olur.

Öyküde baba doğru davranışlar içerisindedir. Eğer baba da diğerleri gibi Zeynep'in emziği bırakması konusunda ısrar etseydi belki de Zeynep emziği bırakmayacaktı ya da bıraksa bile elinden alınan oyuncadığının acısını hep duyumsayacaktı.

Babanın olumlu tutumu, nedenleri sonuçlarıyla açıklama çabası sorunun ortadan kaldırılmasında başat yapıcı bir yol olmuştur. “Emzik” ocuğun vazgeçemediği bir oyuncaktır. Onu paylaşmak, ondan vazgeçmek ocuk için zordur. Baba, ocuğun hayal dünyasını da kullanarak sorunu bir öyküyle aşmayı denemiş, ocuk gibi düşünmüş (zdeşim kurmuş) ve emzik sorununu ortadan kaldırmıştır. Hem ocuk incinmemiş hem de baba çocuğun zihin evreninde kahramanlaşmıştır. Olumlu model olma yolunda da baba ilk adımı atmıştır.

“Islığıma Gel Oyunu” (Çılgın Babam) adlı öyküde de küçük Zeynep’in sorumluluk konusunda yaşadığı bir anı anlatılmaktadır. Zeynep babasıyla işe gidip gelmekten çok hoşlanır; ancak babasının yolda onun ensesinden tutup yol göstermesinden hoşlanmamaktadır. Babasına artık büyüdüğünü ve ensesinden tutmasının artık gereksiz olduğunu söyler. Babası ona bir oyun teklif eder ve oyunu kazanırsa, ensesinden bir daha tutmayacağına söz verir. Oyun şöyledir: Babası Zeynep’i çarşının ortasına bırakacak ve saklandığı yerlerden ıslık çalacaktır. Zeynep de ıslığın geldiği yöne doğru gidecektir. Zeynep bu oyun oynanırken çok zorlanır ve oyunu kaybeder. Babası, Zeynep’e bu oyunu kıvrıncaya kadar elinin ensesinde olacağını söyler. Zeynep bu işe üzülür; ancak babasının açıklaması onu rahatlatır ve onurlandırır. Babası şöyle bir açıklama yapar:

“Islığıma gel” oyunu oynadığımız o günlerin birinde babamın söyledikleri bugün hâlâ kulağımda: “Aslında ensene yapışmama gerek yok. Ama bu oyunu iyi bellemelisin. Kardeşinin, onu sevecek, koruyacak ve eğitecek güçlü bir ablanın eline ihtiyacı olacak.” (Cemali 2006b: 41).

Yazar bu öyküsünde de çocuğu eğitirken salt kurallar koymak yerine ona bu kuralların sebeplerini hem anlayacağı hem de hoşlanacağı bir dille anlatmanın yolunu seçmiştir. Böylece, yaşamı şekillendirecek soyut kavramlar yaşanarak öğrenilmekte ve kalıcı olmaktadır. Çocuğun kişisel gelişimini de etkileyecek bu öğrenmeler kalıcılığını oyunlaştırılmaya borçludur. Baba, yönetmendir, çocuk ise oyuncu. Yaşam da oyunun kurallarının öğrenildiği bir set. Zeynep’e önemli bir görev verilmiştir ve bu görevi yerine getirebilmesi için babasının kendisine uyguladığı kuralları öğrenmek zorundadır. O yüzden babanın koyduğu kurallar Zeynep’e artık hiç de zor gelmemektedir.

“Şıkır Şıkır Bileziğim” (Çılgın Babam) adlı öyküde okulda bitlenen Zeynep’e babası bu durum karşısında kızı üzülmesin diye kendi kuyumcu dükkânından bir bilezik getirir. Annesinin tüm uyarılarına rağmen Zeynep bileziğini sokağa çıkarken takar ve kaybeder. Zeynep hem annesini dinlemediği hem de babasının hediyesini kaybettiği için çok üzülür. Akşama gelen babası ise Zeynep’e kızmak bir yana onu rahatlatmaya çalışır:

...şunu unutma; gözyaşlarını görmek istemediğimiz için seni uyarıp duruyoruz hep. İnan bana, bizim için gözünden akan bir damla yaş bile çok değerli...(Cemali 2006b: 50).

Çocuklara yaptıkları hatalardan dolayı kızıp bağırarak ebeveynlere bir şey kazandırmayacağı gibi çocuğu da eğitmez. Sözlü şiddet sadece kısa süreli bir çözümdür. Oysa eğitim bir süreçtir ve çocuğa davranış kazandırmak sabır gerektirir. Çocuk, dünyayı anlama çabası sırasında elbette ki hatalar yapacaktır. Önemli olan hatayı anlayarak ondan ders çıkarmak ve bir daha hatalarını tekrarlamamaktır. Burada ebeveyn hatayı düzelten silgi değil, çocuğa silginin varlığını hissettiren bir olgu olmalıdır.

“Büyük Oyun” (Çılgın Babam) adlı öyküde Zeynep’in oyunculuk merakından bahsedilir.

Zeynep kendini bildi bileli bir oyunculuk sevdası içindedir. İlkokulu bitirir bitirmez oyuncu olacağını söyleyip durur. Babası bu durumdan hoşlanmasa da karşı gelmek bir yana sesini bile çıkarmaz. Zeynep’i eski bir oyuncuyla tanıştırır ve Zeynep oyuncuyu dinledikten sonra oyunculuk sevdasını çok sonraya erteler. En azından ilkokuldan sonra değil de konservatuardan sonra düşünecektir oyunculuğu.

Baba, yine eğitim açısından doğru yoldadır. Çocuğa, onu disipline etmek adına yasaklar koyulduğu vakit, çocuk bu iş için ısrarlara devam edecektir. Özellikle de onların seçecekleri meslekler üzerinde baskı kurmak hem çocuğun yaratıcılığını sınırlar hem de yaşamda edineceği sosyal statünün belirlenmesinde duvarlar oluşturur. Zeynep’in babası onun sanatçı olmasının karşısında değildir. Sadece eğitilmiş bir sanatçı olmasını istemektedir. O yüzden böyle bir yola başvurmuştur.

“İncir Ağacı Salkım Saçak” (Çılgın babam) başlıklı öyküde Zeynep’in babası bir yazlık sinema kiralamıştır ve Zeynep’i yanında yardımcı olarak götürmektedir. Sinemanın ilk açıldığı gün çok az seyirci gelmiştir. Sinemanın yan tarafındaki incir ağacıdaysa birkaç çocuk kaçak olarak sinemayı izlemek üzere yerlerini almışlardır.

Babası Zeynep'ten o çocukları çağırmasını ve filmi içeriden izleyebileceklerini söylemesini ister. Zeynep çocukların para vermeden sinema izleyeceklerine çok bozular. Hiç istemese de onları çağırır ve suratını asar. Babanın Zeynep'e anlattıkları Zeynep'i düşündüklerinden dolayı utandırır:

*...önünde en sevdiğin yemek olsa bile midenin aldığı kadar yersin.
Daha, biraz daha dersin, hasta olursun. Ne ağzının tadı kalır, ne de keyfin...(Cemali 2006b: 124).*

Baba, yaşamdan kesitler sunarak kızına iyi, doğru ve güzel olan kavramları benimsetmektedir. Örnekler, oldukça somut ve yaşanan gerçeklerle birebir örtüşmektedir. Paylaşım olgusu, çocuğun belleğine paylaşınca yerleşir; baba da bunu yapmaktadır. Dostluğun ön koşulu olan paylaşım bu öyküde birebir yaşanarak öğrenilmektedir.

Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Aileye Yönelik Öykülerinde Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Aile, bireylerin yetişmesinde, doğru davranışlar edinmesinde, kişiliğinin doğru bir biçimde gelişmesinde önemli bir paya sahiptir. Bilindiği üzere çocuklar model alarak öğrenirler ve ilk modelleri anne babalarıdır. Anne baba ne kadar doğruysa birey de o denli doğru olacaktır. Binbaşıoğlu'na (2004: 37) göre;

*Ailede eğitim, çocuğun eğitim yaşantısının temeli ve başlangıcıdır.
Çocuğun burada kazanacağı ilk eğitim yaşantıları, onu, okulda, meslek yaşamında ve toplumda etkilemeye devam eder. Bu nedenle, ailede çocuk eğitiminin, istenen ve bilimsel yönde olması gerekir.*

Tutarlı ve kararlı davranan, kuralları kesin koyan ve gerektiğinde esnek davranabilen, çocuğun davranışlarının sonuçlarına katlanmasına izin veren, ahlâk dersleri vermek yerine çocuğu olayların içine katarak somut olarak yaşamasını sağlayan, çocuğun olumsuz davranışları karşısında duygularını dile getirebilen, beklentilerini ifade eden, çocuğa seçme şansı tanıyan ve hatalarını nasıl telâfi

edebileceğini gösteren ailenin yetiştireceği çocuk disiplinli olacak, kendi kararlarını kendisi verebilecek güçte olacak, kendini değerli hissedecek, sorumluluklarını bilecek ve tüm bunların sonucu olarak gelişmeye ve toplumu geliştirmeye açık olacaktır.

3.3.2. Zeynep Cemali'nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular

Zeynep Cemali'nin bu eseri dokuz bölümden oluşmaktadır. Olaylar ana kahraman olan Sıla'nın etrafında şekillenmekte ve Ballı Çörek Kafeteryası'nda geçmektedir.

Sıla annesini kaybettikten sonra annesinin en büyük arzusu olan kafeteryayı babası Arda ve teyzesi Rana ile açar. Kafeterya adını Sıla'nın yaptığı nefis ballı çöreklerden alır. Eserde, Sılanın aile dostlarının ve komşularının çocukluk anıları geri dönüşlerle verilir. Bu, iç içe geçmiş anı-öykülerden oluşan bir kurgu niteliği de taşımaktadır.

Ergenlik dönemine yeni giren bir çocuğun -Sıla'nın- yaşam karşındaki mücadelesini, bunun yanı sıra ebeveynleri, yaşlıları, komşularıyla olan ilişkilerini konu alan roman mahalle kültürünü, köy yaşamını da çok canlı bir biçimde ele almaktadır. Bu canlılığı sağlayan en önemli öge romandaki kişilerin sıradan, günlük hayatta karşımıza çıkabilecek kimliklerle işlenmesi, göz önünde canlanacak kadar iyi betimlenmiş olmasıdır.

Her çocuğun yaşamında olduğu gibi Sıla'nın da yaşamında önemli değişimler söz konusudur. İlk değişim annesini kaybetmesiyle başlar. Olayları tetikleyen bu kayıp kafeteryanın açılması ve yaşamlarına teyzesi Rana'nın girmesiyle şekillenir. Bu olaylar dizisi gerçek yaşamda da karşılaşılabilecek niteliktedir.

Romanın ilk bölümü olan “Adaşım Mahire”de henüz dokuz yaşında olan Mahire'nin büyüdüğünü ispatlamaya çalışma isteğiyle kaybolması ve Ballı Çörek

Kafeterya'sında kendini bulması yer almaktadır. Bu bölümün satır aralarında çocukların ebeveynlerinin yanlış tutumlarına karşı tepkisi yer almaktadır. Üstüne basılarak vurgulanan şey; anne ve babalarının çocuğun gelişimine paralel olarak öz bakım becerilerini geliştirmede yerini tam olarak belirleyememeleridir. Çocuk birey olma yolunda zaman zaman yalnız olmalıdır ki, ayakları üzerinde durmayı öğrensın.

...Aslında adını ünlemedikleri için ablalarına kızmıyordu. Mahire çirkin bir isimdi. Onu çileden çıkararak dokuz yaşında olmasına rağmen dokuz aylık bir bebek gibi davranmalarıydı...(Cemali 2006a: 17)

...yalnızca Mahire tutukluymuş gibi annesinin gözetiminde servis aracına binerdi. Yürüyerek gitse, en fazla yarım saatte varacağı okula, servis kapı kapı dolaştığı için bir saatte ulaşırdı. Kim bilir kaç kez annesine babasına söylemişti bunu. İki de gözlerini pörtletip “Ama tatlım,” diye başlamışlar; sırtarak devam etmişlerdi: “ Ablaların aynı okuldaydı, Gülay liseye geçene kadar birlikte gidip geldiler. Hele biraz daha büyü de!.. (Cemali 2006a: 18).

...Mahire büyük ablasının ve annesinin her fırsatta yaptıkları ‘yabancılarla konuşma’ uyarısını anımsadı... (Cemali 2006a: 24).

...ablaları banknotları cüzdanlarına yerleştirirken o kumbarasına atardı. Parasını çarçur etmemenin yararını bugün görecekti...(Cemali 2006a: 19).

İkinci bölümde Sıla'nın ailesine ilişkin ipuçları karşımıza çıkmaktadır. Burada anne- kız ilişkisi olması gereken ve gerçek yaşamda da karşılaşılabileceğimiz bir gerçeklik ve yalınlıkla sunulmaktadır.

...Kuşkusuz biz dünyanın en güzel ana kızı değildik. Ama eminim, birlikte en çok zaman geçiren ana kızdık...(Cemali 2006a: 31).

...Okuldan birlikte çıkar, alışveriş etmesek bile çarşıda tur atmadan dönmezdik eve. Her işinde yardımcıydım onun. O da benim ödevlerimin danışmanı...(Cemali 2006a: 31).

Sıla ve annesi büyük bir paylaşım ve işbirliği içindedir. Çağımızın en önemli sorunlarından biri olan yabancılaşma bireylerin çocukluk dönemlerinde yaşadığı yalnızlıkla perçinleşmektedir. İş yaşamının özel yaşamla harmanlanması sonucunda duvarlar arasına ve elektronik oyuncaklar içine hapsedilen çocuk, anne babadan uzaklaşarak kendince zırlar içine gizlenmeye başlar. Zamanla kimlik arayışında büyük bunalımlar yaratacak olan bu yara anne ve babanın ilgisizliğinden kaynaklanmaktadır.

Anne model alınan tiptir. Çağdaştır, özgüveni tamdır ve yaşadığı toplum içinde saygın bir yerdedir. Okul aile birliğinin en çalışkan üyesidir. Sokak çocukları için elinden gelen yardımları yapmıştır. Sıla da annesi gibi olma çabasıdadır.

Çocuk için eğitimin başladığı ilk alan ailedir. Öğrenme ilk olarak birçok alanda model almayla başlar. Çocuk anne, baba ya da başka bir yetişkini taklit ederek öğrenir. Model, eğitim ölçütlerine uygunsa, olumlu bir özdeşim gerçekleşmiş olur. Değilse olumsuz bir kişilik gelişiminin temelleri atılmış demektir. Burada çizilen “doğru kişilikteki anne” Sıla’nın bir nevi yol göstericisidir.

Annenin tutumu karşısında baba etkeni bu bölümde edilgendir. Dışarıda çalışan ve sadece özlenen kişidir. Ta ki anneyi kaybedinceye kadar. Baba önce suçlanır sonra da yapılan fedakârlık karşısında tutunulacak bir dal olur.

Bu bölümde sosyal yaşama ilişkin “babaanne-kayınvalide” teması da verilmiştir. Gelinini sevmeyen kayınvalide onun ölümüyle birlikte sevilen anneyi oynamaktadır. Ancak bu oyun Arda’nın (oğlunun) kafeterya açma isteğiyle yerini yeniden aslına bırakır.

Kitabın en çekici yanlarından biri de geri dönüşlerle kahramanların çocukluk anılarını gündeme getirmek ve realist bir bakış açısıyla okura bu anıları öyküleştiren sunmadır. Bu teknikle birlikte kurgusal gerçeklik dış gerçeklikle çoğu kez örtüşmekte ve okura çıkarım yapma payı bırakılmaktadır.

İlk anı Özgür Bey'e ait olan "Vale Kız Papaza Bir Gazoz" adlı bölümdür. Özgür Bey'in bu anısı üçüncü kişinin ağzından okuyucuya sunulmaktadır. Dördüncü sınıfta olan Özgür'ün ailesi ondan çok şey beklemekte ve Anadolu Liseleri sınavlarında büyük başarı göstermesini istemektedir. Bu nedenle okulun da desteğiyle özel bir öğretmen tutulur. Bu özel öğretmen üniversiteli, Yıldırım adında bir gençtir. Yıldırım, "ağabeylik" misyonunu yüklenmiş ve Özgür'ün hem ağabeyi hem öğretmeni hem de akıl hocası olmuştur. Burada kültürel bir gerçeklik daha karşımıza çıkmaktadır. Toplum, bireyler arasında uyumu sağlamak adına onları yaşlarına, deneyimlerine ya da statülerine göre sınıflamaktadır. Bu kimi kez ağabey-kardeş, kimi kez usta-çırak kimi kez de öğretici-öğrenici ilişkisi içinde verilir.

Yıldırım ile Özgür'ün ilişkileri oldukça iyiiken Özgür'ün edindiği kahve kültüründen arkadaşları, onu kahvede gazozuna kılıç oynamaya; bunun sonucu olarak da yalan söylemeye teşvik ederler. Yıldırım Ağabey bunu engellemek için uğraş verse de Özgür yaptığı için kötü bir şey olmadığını; aksine masumca bir oyun olduğunu düşündüğü için kahveden ve arkadaşlarından kopamaz. Ta ki babası Yıldırım Ağabey'i ve Özgür'ü kahvede yakalayınca kadar. Ancak öykü kötü sonla biter. Yıldırım Ağabey yanlış anlaşılmiş, Özgür de derdini anlatamamıştır babasına. Bu yanlış onu hem düşlediği Galatasaray Lisesi'nden hem de Yıldırım Ağabey'inden etmiştir.

Toplumsal gerçekler bu bölümde sorunlar dâhilinde verilmiştir. Kötü alışkanlıkların nasıl başladığı ve nelere yol açacağı realist bir gözlemlerle verilmiştir.

Kitabın altıncı bölümü "Sultan Falcısı Bilge"de Efsun Hanım'ın yıllardan beri yenediği fal merakı vardır. Yeni bir falcının varlığını öğrenir öğrenmez bir randevu alır. Henüz beş yaşında olan kızı Bilge'yi Ballı Çörek Kafeteryası'na bırakmak ister. Ancak Bilge annesinin fal merakından bıkmış, onu kendince cezalandırmak adına ilginç bir kostüm giyip yüzünü boyayarak falcı olmaya karar verir. Annesi onu bu kostüm içinde gördüğünde kıyametleri koparsa da kızını bu kararından caydıramaz. Falcı Bilge (!), kafeteryada oldukça ilgi çeker, annesinden kulak dolgunluğuyla öğrendiği cümlelerle birkaç kişinin falına dahi bakar. Arda,

duruma el koyar. Ona sultan falcılarından bahseder ve kendisinin de kafeteryanın sultanı olduğunu söyleyerek falcısı olma konusunda Bilge'yi ikna eder. Bu arada Rana ve Arda Bilge'nin dikkatini takılara çekerler. Böylece onu falcılık işinden soğuturlar.

Bilge, annesinin yaşamındaki bazı olumsuzlukları model almakta ve onlar gibi davranmak istemektedir. Anne, bu olay karşısında edilgendir ve kızının davranışlarını kızıp bağırma da pek önemsememektedir. Bu öyküde, Arda ve Rana önemli bir rol üstlenmiş; merak unsurunu olumlu tarafa yönlendirerek Bilge'yi zihninde çizdiği modelden onlara cephe almadan kurtarmışlardır. Rana ve Arda'nın yaklaşımı eğitsel açıdan oldukça doğrudur.

Sosyal bir varlık olan çocuk, öğrenmeye çoğu kez model alarak başlar. Bu olumlu transferlerle gerçekleştiği sürece öğrenme de tam ve doğru olarak tamamlanacaktır. Bu süreçte modelde olumsuzluk varsa, değişmesi gerekiyorsa, çocukta tepkiye yol açmadan merakı farklı yöne çekmek ve öğrenmeyi yönlendirmek gerekir. Aksi takdirde çocuk var olan model üzerinde diretecek ve olumsuz davranışlar onun zihinsel öğrenme sürecine yerleşecektir.

Kitabın yedinci bölümü “Ya Hepimiz Ya Hiçbirimiz”de baba-kız arasında yaşanan önemli sendromlardan biri olan “cici anne” korkusu ve kıskançlık konusuna satır aralarında değinilmiştir.

Arda'nın lise arkadaşı Lâle Hanım ile yakınlaşması Sıla'nın canını sıkılmaktadır. Lâle'yi içten içe babasının aklını çelen ve annesinin yerine göz diken bir kadın olarak görmektedir. Sıla'nın bu korkuya kapılması ergenlik gelişimindeki bir kız çocuğu açısından oldukça doğaldır. Annesine ve onun hatıralarına sıkı sıkıya bağlı olan, babasına da büyük bir bağlılık besleyen Sıla cici anneyi –Lâle Hanım'ı- kabul etmez. Ancak Arda yine durumu doğal sürecinde değerlendirerek Sıla'ya gereken açıklamaları en doğru biçimde yapar:

...Sonunda dönerek başımı avuçlarının arasına aldı. Gözleri gözlerimde “Bence de öyle” dedi. “Ama şunu sakın aklından çıkarma: Hiç kimseyi anneni sevdiğim kadar sevemem. Lâle, arkadaşım. Yalnızca iyi anlaştığım bir arkadaş...” (Cemali 2006a: 131).

Zeynep Cemali’nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Aileye Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Kitabın ilk bölümünde kendini artık yetişkin bir birey olarak görmeleri gerektiğini düşünen çocuğun ailesine karşı tutumu ve yetişkin olduğunu tehlikeli bir biçimde ispat etme çabası vardır. Birçok ebeveynde olduğu gibi burada da büyükler çocuklarının özbakım becerilerini kendileri üstlenmekte, ona yaşının gereği sorumluluklarını yerine getirmek için fırsat vermemektedirler. Çocuk, bu noktada ‘isyankâr küçüğü’ oynamaktadır.

Anne ve babalar çocuğun bilişsel, duyuşsal ve fizikî gelişimini doğru biçimde izlemeli, yaklaşımlarını gelişim düzeylerine göre belirlemelidirler. Aksi takdirde kitapta da olduğu gibi çocuk kendini ifade edebilmek için farklı yöntemler deneyecek -ki bu çoğu zaman tehlikeli olabilir- kendini kanıtlama çabası içine girecektir.

Sıla’nın annesini kaybetmesi bir diğer sorundur. Burada çocuk kendine model aldığı ve idealize ettiği anneyi kaybedince büyük bir yalnızlık içine düşer. Ancak yazar, kahramanını aciz ve küçük bir çocuk değil; yaşama bağlı ve annesinden kalan değerlere düşkün güçlü bir ergen olarak çizer. Bu da çocuk okuyucuya sunulmuş bir özdeşim malzemesidir.

Sıla’nın üvey anne korkusu yaşamlarına Lâle’nin girmesiyle depreşir. Ancak buradaki sorun Arda’nın yaptığı akıllıca açıklamalarla yerini sakın bir dostluğa bırakır.

Özgür Bey’in anısında da görüldüğü gibi anne ve babalar çocuklarının yaşamlarını eğitim sistemimizin en büyük duvarlarından olan sınavlarla sınırlamaktadırlar. Bu noktada çocuk ve ebeveyn bir çatışma içine girerler.

Sultan Falcısı Bilge bölümündeki Bilge'nin modeli olan anne onun yanlış yönelmesine sebep olmuş; ama neyse ki sorun kafeteryada halledilmiştir.

3.3.3. Zeynep Cemali'nin "Patenli Kız" Adlı Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular

Zeynep Cemali'nin diğer bir romanı olan "Patenli Kız", on dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden altısı romanın özünü oluşturan anılardır. Kitabın ana kahramanı Şerare duyma özürdür. Dudak okumayı ve işaret dilini çok küçük yaşta öğrendiği için iletişim becerisi oldukça gelişmiştir. Çağdaş Polianna da diyebileceğimiz Şerare (Patenli Kız), yaz tatilinde gittiği Yeşilbağlar Köyü'ndeki altı farklı karakterin çocukluk anılarını derleyerek bir kitap oluşturur. Meraklı postacının dağıttığı birbirinin aynı altı gizemli zarfla serüven başlar.

İlk anı olan "Hanımınine'nin Masalları", romandaki aydın ve çağdaş bir öğretmen kimliğiyle karşımıza çıkan Leyla'nın çocukluğunda yaşadığı ve onu öğretmenlik mesleğini seçmesinde de etken oluşturan bir anıdır.

Leyla'nın babası çok iyi bir avukattır. Annesi ise çoğu zaman hem evin hem de babasının sorumluluklarını üstlenen tipik Anadolulu çağdaş bir kadındır. Leyla'yı etkileyen ve onun önünde model oluşturan kişi ninesidir. Ondan dinlediği masallar çocukluğunun en zengin düşsel evrenini yaratmakta birer kaynaktır. Leyla ve ninesi arasında bu masalların aracı olduğu çok güzel bir dostluk kurulmuştur. Ninesi Leyla'yı sıkıcı misafirlerden kurtarmak için küçük bahanelerle odasına çıkarmakta ve orada kütüphaneden aldığı kalın kitaptaki masalları okumaktadır. Ancak bu masallar Leyla'nın uykuya dalmasıyla asla sonuçlanamamakta; ancak rüyalarında o sihirli ülkelere gidip hayal âleminin tüm gizemine ulaşmaya çalışmaktadır. Leyla'nın tüm dileği bir gün okuma yazmayı öğrenip o kalın kitaptaki masalların sonunu öğrenmektir. Zaman ilerledikçe Leyla ilkokul yaşına gelir ve içindeki öğrenme isteğiyle okula başlar. Ninesi okuldan dönüşünü dört gözle beklese de o kalın kitaptaki masalları artık torunuyla paylaşmamakta, sadece onun yaptığı okuma

çalışmalarını dikkatle izlemektedir. Okuma yazmayı kısa sürede öğrenen Leyla yine bir aile toplantısında o kalın kitabı alıp herkesle içindeki masalları paylaşmak ve okumayı öğrendiğini göstermek ister. Hecelelemeye çalıştığı kitap bir masal kitabı değil babasının “Kanun-i Esasi” kitabıdır. Bu durum Leyla’yı şaşırtır; ancak daha sonra ninesi okuma yazma bilmediğini herkesten sakladığını, okumayı Leyla sayesinde öğrendiğini ve torunuyla gurur duyduğunu açıklar. Torununun iyi bir meslek sahibi olacağını içindeki güvenle vurgular.

Bu anıdan hareketle çocuğun bir düş dünyası oluşturmasında en önemli öğelerden bir de sözlü kültür öğeleridir. Bu anıda Leyla’yı etkileyen masallar onda okuma hevesi uyandırmış ve öğrenmeyi tetiklemiştir. Anadilin gelişmesi ve yerleşmesinde, çocuğun iyi, doğru, güzel, erdem, ahlâk gibi evrensel kavramları öğrenmesinde masal, tekerleme, öykü gibi sözlü ürünlerin payı büyüktür. Bu nedenle ebeveynler hem çocuğa kitap sevgisini aşlamak hem de bu kavramları kritik dönemlerde benimsetmek için bu ürünleri kullanmalıdırlar.

Hanımnine’nin ilerlemiş yaşına rağmen azmederek okuma-yazma öğrenmesi ve bunu gururla açıklaması sonucunda çocuğun zihninde “her koşulda ve yaşta öğrenilir; öğrenmenin yaşı ve zamanı yoktur” düşüncesi yer edecektir. Böylelikle öğrenmenin sadece kurumlara bağlı bir olgu olmadığı vurgulanacaktır.

Yazarın üstü kapalı söz ettiği bir toplumsal sorun da kız ve erkek çocuklarına anne ve babaların yaklaşımları konusundaki ilkeliktir. Ataerkil bir toplumun getirisi olan “Kız çocuğu okumaz” ifadesi anlatılan anılarda yerini almaktadır.

...Ağabeyim erkek çocuğu olduğu için annemin ve babamın gözbebeği idi. Okula bile onu yolladılar; beni göndermediler... (Cemali 2006d: 177).

Ablalar ya da kız kardeşler evde oturan anneye yardımcı olan, baba razı olmadığı için okuyamayan çocuk tiplerini simgelemektedirler. Toplumumuzun özellikle de kırsal kesimin en önemli sorunlarından biri olan kız çocuklarının

okuyamaması, ülkemizin sosyal bir yarasıdır. Çocuk bu sayede toplumun başat sorunlarından birini de görmüş olacaktır.

Üçüncü anı olan “Mükemmel Efendi”, Tık Tık Yaşar’ın dostluğu tümüyle tattığı ve anlamlandırdığı bir yaşamışlığı anlatmaktadır.

Yaşar, klasik bir Türk aile yapısı içinde varlığını sürdüren haylaz, ele avuca sığmaz bir çocuktur.

Bir gün Ilgaz dolaylarında bir deprem olur. Babasının asker arkadaşı da oradadır. Hiç vakit kaybetmeden deprem bölgesine giden baba, asker arkadaşından kalan tek varlık olan Yavuz ile döner.

Yaşar, başlarda Yavuz’u önemsemese de, zamanla onun mükemmel bir karaktere sahip olduğunun anlaşılması Yaşar’ın tahtını sarsmıştır. Kıskançlık bu noktada devreye girer. Yaşar ne kadar umursamaz ve haylazsa; Yavuz o denli sorumluluk sahibi ve efendidir. Bu iki farklı karakter bir çatışma içine girer. Yaşar, Yavuz’un sorumluluğundadır artık. Babası bu durumdan oldukça memnundur, Yaşar ise büyük bir sıkıntı içindedir.

Yaşar bu kısıkaçtan kurtulmak için arkadaşları ile okuldan kaçarak İstiklâl Caddesi’ne gider. Bütün bir günü orada eğlenerek geçirir. Yavuz’un ispiyonlayacağını düşünürken, onu okulda beklediğini görünce şaşırır. Bu olayın ardından arkadaşlığın ilk temelleri atılır. Yine bir gün Yavuz ve Yaşar bir erik ağacına tırmanır. Yavuz ne kadar Yaşar’ı ayağından tutmaması için uyarırsa da o içindeki kıskançlığı yenemez ve Yavuz’u ağaçtan düşürür. Bu olay sonrasında Yavuz’un kolu kırılır ve Yaşar’ın da morarmadık yeri kalmaz. Babasının kimin kimi düşürdüğü sorusuna Yavuz, “dikkatsizlik yüzünden” diyerek yanıt verir. Yaşar olayın gerçeğini açıklasa da, Yavuz söylediğinde ısrar eder. O yıl Yavuz yatılı okumak istediğini Yaşar’ın babasına söyler ve ondan sonraki yazlar Yavuz, Yaşar’ların sadece misafiri olur. Yaşar bu duruma çok üzülür; yaptıklarından ve hissettiklerinden dolayı pişmanlık duyar.

Çocukluk evresinin bazı dönemlerinde birey kendi yaşıtı olan ve kendinden üstün özelliklere sahip diğer bireyi gelişiminin doğal sonucu olarak kıskançlık kıskacına alır. Bunun altında ebeveynin yaklaşımı ve tutumu çok önemlidir. Eğer aile bireyleri çocuklar arasındaki ilişkiyi dengeleyemezse, çocukların arasında doğru ve yanlış açısından farklılıklar yaratırsa, karakteristik özelliği zayıf olan çocuk karşılaştığı etkiler üzerine kıskançlıkla nitelendirilen bir tepki gösterecektir. Bunu açığa vurmak için ya şiddete başvuracak ya yalan söyleyecek ya da kendi kurguladığı küçük oyunlarla yüceltilen diğer bireyi alt etmeye çalışacaktır. Bu da ortamda belki yılların bile izlerini silmeyeceği bir çatışmaya yol açacaktır. Burada eğitsel açıdan doğru olan anne ve babanın iyi-kötü ayırımına gitmeden, karşılaştırma yapmadan, bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak çocuğu yönlendirmesidir.

Yazarın değindiği bir diğer sorun ebeveynlerin çocuklarını hep kendi doğrularına ve isteklerine göre yönlendirmeleri, onların istek ve becerilerine bakmaksızın toplumda klişeleşmiş statülerin peşine düşmeleridir.

...Bizim zamanımızda analar babalar çocuklarını mühendis oğlum, doktor kızım diye sever, düşleri gerçekleşmiş gibi gurur duyarlardı. Babam da beni eczacı oğlum diye sever, kasılırdı (Cemali 2006d: 65).

...onlar benim varlığım Bey, ... Hele Yaşar'ım, Yaşar'ım okuyup da doktor olacak... (Cemali 2006d: 93).

Kitabın diğer bir anısı olan “Ponpuni”, Mırmır Nine'nin hayal kahramanıdır. Mırmır Nine, çocukluk yıllarında, Beykoz'da, büyük bir konakta Paşa Dede'si ve diğer akrabalarıyla (amcaları ve amcalarının çocukları) birlikte geniş bir ailede yaşamaktadır. Paşa Dede'sinin “ponpuni” diye adlandırdığı bir hayal kahramanı, ona ve kuzenlerine çeşitli hediyeler, yiyecekler getirir. Bu Paşa Dede'nin torunlarıyla arasındaki güzel ve anlamlı bir oyundur. Tüm aile bireyleri bunu gelenekselleştirmiştir. Dedenin ölümüyle Mırmır Nine'nin babasına geçen “ponpuni” geleneği bir süre sonra unutulup gider.

Bu anıdaki gelenekselleşmiş “ponpuni” oyunu çocuklar için biçilmiş kaftandır. Çünkü çocukluk döneminde gerçek, hayali imgeler üzerinden algılanır. Öğretilmeye çalışılan olgu ne denli çocuk dünyasına yakınsa, o kadar çabuk benimsenir ve öğrenme kalıcılaşır. Paşa Dede’nin yarattığı “ponpuni” de torunlarını etkileyen, bu etkileşim içinde onlara paylaşımı öğretmeye çalışan bir imgedir.

“Paşa babam bunu, torunları arasında rekabet, kıskançlık olmasın, gerektiğinde birleşmeyi öğrensinler diye uydurdu”(Cemali 2006d: 127).

Kitabın diğer anısı “Ak Tenli Güzel Kızlar”dır. Bu anıda Gezgin Neşe’nin ve arkadaşlarının model aldıkları Matmazel Eleni’ye benzemek için kireçle beyazlaşma çabası ve bunun sonucunda yüzlerinin yanması anlatılmaktadır.

Yetişkin model, çocuğun gelişiminde önemli bir öğrenme kaynağıdır. Ancak modelin doğruya yakınlığı öğrenmeyi olumlu ya da olumsuz kılar. Bu anıdaki çocuklar çevreleri tarafından esmer olmaları nedeniyle “kara böcekler” diye adlandırılıp sevilmemektedir. Ancak bu adlandırma çocuğun dünyasında bir sevgi sözcüğü değil de, dış görünüşü eleştiri niteliği taşımaktadır. Çocuklar bu durumu bir sorun olarak görürler. Mahallenin en alımlı sakini Matmazel Eleni, çocukların haklı olarak model aldıkları kişiliktir. Merakla onun gibi olma çabalarına girerler. Eleni’nin “Yüzünüze beyaz bir bulamaç sürüyorsunuz, ne o?” (s.156) sorusuna verdiği “kireç” yanıtı çocukların zihninde yer eder. Ancak Matmazel’in güzelliğin doğallığından yana olduğunu vurgulayarak “Güzel olmak için, su ve sabun yeterli” (s.156) ifadesine aldırmayan çocuklar Ferit Bey’in bahçıvan kulübesinden aldıkları kireçleri yüzlerine sürüp yaralanırlar.

Çocuk için güzellik kavramı soyut ve göreceli olduğu için algılanması gerektiğinde somutlaştırılarak verilmelidir. Güzelliğin sadece fiziksel değil; yaşamsal ve zihinsel bir nitelik taşıdığı da vurgulanmalıdır.

Son anı olan “Kırmızı Fiyonlu Rugan Pabuçlar”, Dürbün Nimet’in birçok kişiden sakladığı bir gerçektir. Nimet’in bir kardeşi olacaktır, buna çok sevinir. Ancak ağabeyi kardeşleri olunca onun pabucunun dama atılacağını söyler. Nimet bu duruma çok içerler. O, bu deyimini yanlış anlamış, kardeşinin pabuçlarını elinden alacağını düşünmüştür. Bu endişeyle babasının ona yeni aldığı pabuçları banyo kazanına saklar. Kardeşi doğup eve getirildiğinde bir telaş başlar. Banyo kazanı yakılır. Bu arada pabuçlar da kül olur. Büyük bir üzüntü içinde olan Nimet, içindeki kaygıyı babasına anlatır ve bu kaygıyı ağabeyinin yarattığını da söyler. Babası bu yanlış anlamayı ortadan kaldırır ve ağabeyini cezalandırır.

Bu anıda kıskançlık kavramı üzerinde durulmuştur. Nimet aslında kardeşi olacağına çok sevinse de ağabeyi her ikisinin de arasına girip kıskançlığı Nimet’in de yaşamasını ister. Nimet burada bir deyimini (pabucu dama atılmak) yanlış anlamıştır.

Kitabın diğer kahramanları da sevimli bir İstanbul Mahalle kültürü içinde sunulur okura. Kahramanlar diğer kitaplarda da olduğu gibi takma adlarıyla yer alırlar. Adlar kişiliklerin en önemli aynasıdır. Postacı meraklıdır, Neşe gezgindir, Nine mırırmır konuşup durur... Bu kişilikleri toplumsal yaşam içinde görebiliriz. Bu nedenle kişiler oldukça sıcak ve samimidir, bizdendir.

Zeynep Cemali’nin “Patenli Kız” Romanında Çocuk ve Aileye Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Çocuk, anne baba tarafında çoğu kez seçimlerini yapabilme yetisinden uzak, kendinin bilincinde olmayan, birey olarak görülmeyen, özgüveni düşük bir varlık olarak algılanmaktadır. Bu nedenle yaşamlarıyla ilgili kararlar çocuğun istek, ilgi ve ihtiyaçlarına göre değil; ebeveynlerin ilgi ve isteklerine göre yapılmaktadır. Bu da çocuğun yetişkin bir birey olduğu dönemde kendisini istemediği bir meslek içinde bulması sorununu doğurmaktadır. Hâlbuki bilinçli anne baba, çocuğun potansiyel becerilerinden haberdar olmalı ve onu yetileri doğrultusunda yönlendirip yaşamında alacağı kararlara da saygı duymalıdır.

Kitabın üzerinde durduğu en önemli sorunsu, engellilerin yaşamın zorlukları karşısında verdiği mücadeledir.

...Biz engelliler için yaşamı çekilmez kılanlar, çevremizdeki insanlar, hatta en yakınımız olan ailemiz. Engelli olduğumuzu biz kabul etsek bile onlar kabul etmezler. Öncelikle bizi “özürlü” olarak gören onlar... Oysa bizler hatalı ya da suçlu değiliz. Aksine çok kararlı ve azimliyiz. Bizim için engeller aşıldıkça geride kalır. Bunu en başında ailelerimiz kabul etmeliler ki, topluma da kabul ettirsinler. İşte o zaman dünyada hiç ‘zavallı sakat kalmaz (Cemali 2006d: 193).

Bu tümceler Şerare'nin ve kitabın iletisini özetleyen yargılardır. Çocukta uyandırılmak istenen toplumsal duyarlılık ve özdeşim kurma kitabın son bölümünde daha baskın bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.

3.3.4. Zeynep Cemali'nin “Güzelce'de Bir Kaçak Memo” Adlı Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular

Zeynep Cemali'nin çocuklar için yazdığı ilk roman olan “Güzelce'de Bir Kaçak Memo”, 21 bölümden oluşmaktadır. Yazar, bu kitabında 21. yüzyılda bile varlığını gösteren kan davası üzerine bir umut ve sevgi öyküsü yaratmaya çalışmaktadır. Roman, Anadolu'nun farklı coğrafyalarını ve yaşam biçimlerini aynı düzlemde buluştururken, sağduyu, sevgi ve hoşgörünün en ağır törenin bile üstesinden gelebileceğini gözler önüne sermektedir.

Eserde Toros Dağları'ndaki Yeşilhisar Köyü'nde yaşayan Memo'nun gençliğe daha yeni adım atarken karşılaştığı kan davasına karşı verdiği mücadele soluk kesici bir biçimde anlatılmaktadır. Memo ölmek ve öldürmemek için büyük bir kovalamacanın içindedir. Acı dolu kaçaklık yıllarında olgunlaşan Memo, Küre Dağı'nın eteklerindeki Güzelce Köyü'ne vardığında artık çok yorgundur. Köyün uzağındaki bir kulübeye sığınan Memo, tanımadığı insanların arasında yeni bir yaşam kurma istencindedir. Köyde öyle güzel günler geçirir ve öyle güzel insanlar

tanır ki artık ölmek o kadar da ürkütücü gelmemektedir. Hatta kanlıları izini bulup da karşısına dikildiklerinde kaçmaktan bile vazgeçer.

Kitabın “İspiyoncu Fitne Pembe” adlı bölümünde Yeşilhisar Köyü’nde yaşayan Ulaş (Memo’nun yeğeni), kendisine “kansız dönek” diyen Volkan’a (Muhtar Haydar’ın oğlu) yumruk atmıştır ve köyün dedikoducusu Fitne Pembe durumu annesine anlatmıştır. İspiyoncu Fitne Pembenin de aklını çelmesiyle ileride babası gibi kan davasına bulaşmasın diye annesi Ulaş’a tokat atmış; ancak sonrasında pişman olmuştur.

Ulaş’ın babası, o daha çok küçükken, hapse girmiştir. Dolayısıyla Ulaş zihnindeki baba modelini amcası Memo’da bulmaktadır. Bilindiği gibi çocuk model olarak öğrenmeye başlar. Ulaş’ın modeli de amcasıdır. Maalesef amcası da kan davası yüzünden Ulaş’ın yanında değildir, kaçaktır. Ancak model alınan figür (amca) Ulaş’ın rüyalarına gelerek ona doğru yolu göstermektedir. Rüyaya gelen amca ve Ulaş aracılığıyla da okuyucuya çeşitli mesajlar verilmektedir. Rüyalarla gerçeklik ilkesi biraz ihlal edilse de, kurguyu sağlamlaştıran ve ilgiyi çeken bir anlatı arz ettiği için eğreti durmamakta, aksine akıcılık sağlanmaktadır.

Bu bölümde okuyucuya öfkenin ve kaba kuvvetin yaşamda daha büyük yanlışlara yol açacağı vurgulanmaktadır. “Kalem, kılıçtan keskindir.” atasözü bu bölümün ana iletisidir. Ulaş’ın rüyasına gelen Memo, Ulaş’a şu öğüdü verir:

...“Akıllı olan öfkesini yenmeyi bilendir,” diyerek onu kolunun altına sıkıştırmıştı. “Kaba güç, insanın kendini kandırmasıdır. Bir gün mutlaka senden güçlüsü çıkar...” (Cemali 2006c: 24).

Zeynep Cemali'nin “Güzelce’de Bir Kaçak Memo” Adlı Romanında Çocuk ve Aileye Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Yazarın “Güzelce’de Bir Kaçak Memo” adlı eserinde aileye yönelik bölümlerine bakıldığında yine çocuğun öğrenmesi, gelişmesi için bir modele ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Çocuğun ilk model aldığı kişiler ana babalardır. Ancak çocuk, herhangi bir sebeple anne veya baba yanında değilse, hayranlık duyduğu başka bir yakınına model alır. Burada önemli olan kimin model alındığı değil modelin doğru olup olmadığıdır.

3.3.5. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular

İnsanlar yaratılışları gereği birbirinden farklı özelliklere sahiptirler. Bu farklılıklar “mizaç”tan kaynaklanmaktadır.

Mizaç, kişinin duygusal tepkilerinin yoğunluğu, hareketlilik düzeyi, dikkati gibi özelliklerini kapsamaktadır. Bebeklik döneminde bile mizaçtan söz etmek mümkündür. Çocukların doğuştan getirdikleri özellikler çok önemlidir. Kişilik gelişimi yaşam boyunca pek çok faktörden etkilenmektedir: çocuğun istenen ve planlanmış bir bebek olup olmaması, anne-babanın yaşı, anne-babanın fiziksel ve duygusal durumu, gelir düzeyleri, evde yaşayan insanların sayısı... Aynı zamanda çocuğun fiziksel, zihinsel, duyuşsal özellikleri de ailelerin tutumlarını etkilemektedir. Çocuğun yakın çevresi ve bulunduğu eğitim kurumları da kişilik gelişiminde önemli bir paya sahiptir. Ayrıca içinde bulunduğu toplumun ve yaşadığı çağın özellikleri de kişiliğin oluşumunda göz ardı edilmemesi gereken unsurlardandır. Burada dini değerler, politik değerler, toplumun belirlediği cinsel roller gibi etkenlerden söz edilebilir (Artan, 2008).

Tablo 4. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kişilik Gelişimi Kavramının Dağılımı

Çocuk ve Eğitim Temalı Öykü Sayısı	Çocuk ve Kişilik Gelişimi Kavramını Temel Alan Öykü Sayısı	(%)
20	7	35

“Gün Battı” (Ben, Çınar Ağacı ve Puf Böreği) adlı öyküde dört arkadaşın (Murat, Ceyhun, Yekta, Bora) büyüdüklarini kanıtlamak için plânladıkları bir gezi ve bu gezi sırasında yaşadıkları anlatılır.

Murat, Ceyhun, Yekta ve Bora ailelerine yalan söyleyerek Adalar'a gitmeye karar verirler; ancak son anda plâni duyan ve onları ailelerine şikâyet etmekle tehdit eden Oya da onların plânına istemeyerek de olsa dâhil olur. O gün istedikleri gibi vakit geçirirler; ancak günün sonuna doğru Oya'nın kaybolduğunun farkına varıp onu aramaya koyulurlar. Oya'yı bulduklarında hava çoktan kararmıştır ve yalanları aileleri tarafından ortaya çıkmıştır. Hepsi ayrı ayrı cezalar alırlar.

Bu öyküde hem ebeveynin hem de çocuğun davranışları eleştirilmektedir. Çocuğun büyüdüğünü kabullenmeyen ve onlara yaptıklarının neden yanlış olduğunu anlatmadan ceza veren aileler ve ailelerine yalan söyleyerek kendi başlarına iş yapan çocuklar ele alınmıştır. Çocuğa, onun anlamlandıramadığı ve neden-sonuç ilişkisi kuramadığı kurallar koymak doğru davranış kazandırmaz. Çocuk için kendi mantığıyla örtüşmeyen yasak daima caziptir ve zamanı gelince çiğnenmelidir. Oysa çocuğa kurallar, neden ve sonuçlarıyla açıklanırsa, üstelik bu somut gerçekliklerle (örnekler, oyunlar...) sunulursa, çocuğun kuralı anlamlandırması ve haklı bir temele dayandırması olası bir durumdur. Böylelikle çocuk, kural-ceza-ödül üçgeninde sanık sandalyesindeki suçlu durumda kalmayacaktır. Yaşamda daha bilinçli adımlarla ilerleyecektir.

Ceza vermeden önce de yapılan hatanın ne gibi kötü sonuçlar doğurabileceği üzerinde konuşulması gerekmektedir. Böylece çocuk aynı hatayı tekrarlamayacaktır.

“Çalgıcının Çantası” (Ben, Çınar Ağacı ve Puf Böreği) adlı bu öyküde Üftade Hanım ve torunu arasındaki olaylar anlatılır.

Üftade Hanım’ın kızı ve damadı ölmüştür; ama kendisine bir torun bırakmışlardır. Torununu yıllardır göremeyen Üftade Hanım torununun Fransa’daki tıp eğitimini tamamlayıp Türkiye’ye dönmesiyle ona kavuşur. Ancak torunu hiç de beklediği gibi bir kişiliğe sahip değildir. Saç sakal birbirine karışmıştır. Sürekli küçük çocuklarla muhabbet edip onlara gitar çalmaktadır. Günün büyük bir bölümünde ise, ortadan kaybolmaktadır. Komşusu Suat Bey’i torununun peşine takan Üftade Hanım onun ortadan kaybolduğu vakitlerde fakir mahallerdeki hasta insanları muayene ettiğini öğrenir ve böylece onunla ilgili kötü düşüncelerinden dolayı utanır.

Bu öyküde üzerinde durulan en önemli konu; kişileri dış görünüşlerine göre değerlendirmenin yanlış olduğudur. Üftade Hanım’ın komşuları da Barış (Üftade Hanım’ın torunu) hakkında iyi şeyler söylemezler. Dış görünüşünden ötürü onun değil doktor, hasta bakıcı bile olmasına ihtimal vermemektedirler. Oysa Barış’ın kişiliği hiç de onların yorumladıkları gibi değildir. Yardımsever, dost canlısı ve paylaşma açık bir kişiliğe sahiptir Barış.

İnsan, bulunduğu çevrenin ve alıştığı yaşam durumlarının dışında herhangi bir farklılıkla karşılaşınca “öteki” kavramı ve önyargılar gün yüzüne çıkar. Kendinden olmayanı, kendi gibi davranmayan bir anda yargılar ve hükmünü verir. Oysa, doğru olan farklılığı da kabullenmek ve onu yaşamın bir parçası saymaktır. Barış, alışıldık Türk mahallesi sakinlerinden farklıdır. Onun dış görünüşü, kişiliğinin önündeki perdedir. O perdeyi kaldırıp altındakine bakmak zor olduğu için mahalle sakinleri kendilerince etiketler yapıştırmayı, önyargılar oluşturmayı daha uygun görmüşlerdir. Ama perde aralanınca ortaya çıkan gerçekler önyargının insan yaşamında nasıl bir körlük olduğunu gözler önüne sermektedir.

“Bir Şişe Mürekkep” (Gül Sokağı’nın Dikenleri) adlı öyküde dayıları, Mert ve Eda’ya iki tane balık hediye etmiştir. Bu nedenle ikisi de çok mutludurlar. Eda’nın yüreği onların bu küçücük fanusta yaşamalarına elvermediği için ağabeyi onlara geniş bir akvaryum almaya gider. Döndüğünde balıkların suyunun maviye boyanmış olduğunu ve balıkların ikisinin de ölmüş olduğunu görür. Eda balıkların kendilerini denizde hissetmeleri için suyun içine mürekkep katmıştır. Eda bir köşeye saklanmış ağlamaktadır. Ağabey onu bir türlü susturamaz. Eda kendini suçlamaktadır. Ağabey ise, yeni balıklar alacağını ve kendisine yeni balıklara çok iyi bakacağı konusunda çok güvendiğini söyler. Eda bu duruma çok sevinir ve yeni alınan balıklara gözü gibi bakar.

Çocuğa duyulan güven hem kişilik gelişiminde hem de başarılı olmasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü güvende olduğunu ve güvenildiğini bilen çocuk cesaretlidir, tutarlı ve kararlıdır. Güven duygusunun yeterli olmadığı durumlarda başarıdan söz etmek çok da kolay değildir. Çocuklar ve ergenler bir yetişkin kadar etraflıca ve olgun düşünmekte zorlanırlar. Çocuklar ve gençler henüz psikososyal gelişim evreleri içerisinde olduklarından anne, baba, ebeveyn, öğretmen, idareciler vb. gibi kimselerin yardımlarına, sevgilerine, yerine göre korumalarına ihtiyaç duyacaktır. Ona güven duygusunu vermede bu insanlar usta olmalıdırlar. Çocuğun ve gencin sosyal çevresini oluşturan bu bireyler onlara güven duygusu vermekle de görevlidirler (Çakmaklı, 2008).

“Fosil ile Tüysüz” (Gül Sokağı’nın Dikenleri) adlı bu öyküde İlçe Belediyesi bir yarışma düzenlemektedir. Yarışmaya göre seçilen en temiz mahalleye bir çocuk parkı yapılacaktır. Başta çocuklar olmak üzere bu işe inananlar elbirliğiyle çalışırlar ve ödülü kazanırlar. Fosil ve Tüysüz de o mahallenin kedisi ve köpeğidir.

Öyküde çocuk okuyucunun kişiliğini olumlu yönde etkileyecek birçok bölüm yer almaktadır. Örneğin Tüysüz mahallede sürekli hırsızlık yapan, sevmediği kişilere zarar veren bir sokak kedisidir. Ancak yaptığı kötü şeyler için kendi kendini rahatlatmak adına bir bahane bulur ve suçlu olanı zarar gören tarafmış gibi gösterir. Bununla birlikte Tüysüz kendisini sevenlere hiçbir şekilde zarar vermemektedir.

Zümrüt'ün kahvaltı sofrasındaki her şeyi yiyip bitiren Tüysüz'ün savunması şöyledir:

“Aptal şey!” diye miyavladı. “Mutfak kapısını ardına kadar açık bırakmasaydın.”(Cemali 2005b: 21).

Tüysüz, uyuyan Fosil'in üstüne atlayarak tırnaklarını hayvancağızın derisine geçirir. Fosil buna çok sinirlenince Tüysüz şöyle söyler:

Bu saate kadar alık alık uyumasan, canın bu kadar yanmazdı... (Cemali 2005b: 22).

Tüysüz Naşide Hanım'ın çamaşır ipini kopararak çamaşırların kirlenmesine sebep olur. Fosil Tüysüz'e neden insanlara zarar verdiğini sorunca Tüysüz'ün açıklaması şöyle olur:

...Geçen gün konukları vardı. Gelenlerin de küçük bir kızı. Naşide Hanım, küçük kıza sucuklu tost yapmıştı. Ne yalan söyleyeyim, önce tostı kapmayı düşünmüştüm. Oysa kızcağız beni görünce, 'Canım, sen ne güzel seysin,' diyerek, tostunu benimle paylaşmak istedi. Ama bu... bu kadın var ya... 'O uyuz kediden uzak dur,' diyerek, onu kolundan tutup çekti. Beni kovdu. Anladın mı şimdi?... (Cemali 2005b: 28).

...Bir dilim börek, Tüysüz'ün dişinin kovuğuna gitmemişti. Karnı açtı, ama mutluydu. Işık, ona 'oğlum' demişti!...(Cemali 2005b: 37).

Yukarıdaki bölümlerde Tüysüz'ün yanlış davranışlarından bahsedilmiş; ancak bunların yanlış olduğu üzerinde durulmamıştır.

Burada, yanlış ve doğru kavramları satır aralarında verilmeye çalışılmıştır. Amaç, okurun doğru ve yanlış kavramlarını ayırt etmesi; doğrunun ne olduğuna kendi iradesiyle karar vermesidir. Böylece okur da öykünün içine girer, öykünün gerçek yaşamla bağdaşması böylece sağlanmış olur.

Bu kavramların yanı sıra, öyküde birlik ve beraberliğin önemi de vurgulanmıştır.

...Birlik olur temizleriz...(Cemali 2005b: 20).

...Önemli olan mahallede birliği sağlamak. Herkes için bir ucundan tutarsa, sizin de bir çocuk parkınız olabilir... (Cemali 2005b: 25).

...Onlar yarın senin, benim yerimizi alacaklar. Bu yarışma onlar için çok önemli. Doğru bir şeyler için uğraş vereceklerse, bize de onlara destek olmak düşer, değil mi?... (Cemali 2005b: 30).

Mahalleli, birlik ve dayanışma içinde olup güzel ve anlamlı bir ödül almıştır. Dayanışmanın önemi de bu yarışmaya katılma sırasında yaşanan olaylar aracılığıyla anlatılmıştır. Olaylar, çocuğun düşünsel evreninde yer edecek kadar sade ve eğlencelidir. Böylece vurgulanan kavram daha anlaşılır olmakla kalmamış, benimsenmesi ve uygulama alanı oluşturması da kolaylaşmıştır.

Olaylar üzerinden çalışmanın önemine, hoşgörüyeye, alçakgönüllülüğe ve sözünde durmaya dikkat çekilmiş; çocuk okuyucunun kişilik gelişimi üzerinde olumlu etkiler yaratılmaya çalışılmıştır.

...Bu sınavı kazanmak için çok çalışıyorum. Elimden gelenin en iyisini yapıyorum. Bu, başarının ta kendisidir. Yine de sınavı kazanamayabilirim. Asiye Teyze böyle söylüyor. 'Ödüller, başarı belgeleri birer simgedir. Asıl onur, bilgelikte ve alçakgönüllü olmaktır,' diyor o...(Cemali 2005b: 36).

...Her zaman verdiği sözü tutar o, sen de tutsan iyi olacak...(Cemali 2005b: 37).

Ayrıca bu öyküde özgürlüğün üzerinde durulmuş ve tutsak olup iyi bir yaşam sürmenin, özgür olup sıkıntılar içinde yaşamaktan hiç de iyi bir şey olmadığı anlatılmak istenmiş.

...sarı beyazlı tüyleri pırıl pırıl, tombul bir kedi göründü. Tüysüz'ün sarı gözleri iri iri açıldı. Bu kedi tıpkı kendisine benziyordu. Ama onun... onun tasması vardı. Boğazına yumruk yemiş gibi oldu. Bir adım geri çekildi...(Cemali 2005b: 34)

Özgürlük kavramı beraberinde sorumluluğu da getirir. Zaten öykünün başından beri verilmeye çalışılan tüm kavramların altında sorumluluk alma bilinci

yatmaktadır. Çocuk özbenliğini sağlam adımlarla oluştururken sınırlılıktan kurtulmalı ki yaratıcı fikirler ortaya koysun ve üretken bir birey haline gelsin.

“Küçük Kayabalıkları” (Gül Sokağı’nın Dikenleri) adlı öyküde Selin’in rüyasında gördüğü, ismi Kiki olan bir balığın kendi yaşam öyküsünü anlatması yer almaktadır.

Küçük Kayabalığı büyük ailesiyle birlikte bir koyda mutlu bir şekilde yaşarlarken birden sularına kötü kokulu bir şeyin yayıldığını görürler ve çok sevdikleri yuvalarını terk edip biraz uzağa taşınırlar. Yeni yeni alıştıkları bu koyda bir sabah büyük bir gürültüyle uyanırlar, yine aynı kötü kokulu sıvıyla karşı karşıya gelirler. Bu sefer koylarını terk etmek yerine sızıntının geldiği çatlakları onarmaya karar verirler. Ama baş edilebilecek gibi değildir. Yine başka bir koya taşınmak zorunda kalırlar. Bu sefer daha uzaklarda bir koya yerleşirler. Ancak yerleştiklerinin ertesi gün büyük bir gürültüyle evleri başlarına yıkılır. Hemen açığa yüzmeye başlarlar. Yolda yarı baygın halde balıklar, ailesini kaybetmiş yengeçler ve vücutları yırtık yırtık olmuş denizanasları görürler. Sonunda bu gürültülerin, pis kokulu sızıntıların kaynağı anlaşılır; insanlar kıyıya bir site yapmaktadırlar. Küçük Kayabalığı bu haberi veren denizanasına, bu işe çözüm bulduğunu ve çocuklarla konuşursa, böyle kötü şeylerin azalacağını söyler.

Yazar bu öyküde çocukta duyarlılığı geliştirme çabası gütmüştür. Küçük Kayabalığı’nın yaşam öyküsünü okuyan çocuk onların ne kadar zarara uğradığını görecektir ve onların acı çekmemesi için elinden geleni yapacaktır. Sosyal hayatta başarılı ve iyi bir insan olmak için böyle önemli davranışları öğrenmeye, uygulamaya ihtiyaç vardır. Bu da en güzel çocukken öğrenilir.

Çocukların ister sınıf arkadaşları, ister komşu, ister bir yabancı olsun, acı çeken insanlardan hemen etkilendikleri görülmüştür. Ayrıca, çocukların hayvanlara yönelik, doğuştan gelen bir yakınlıkları olduğu çok iyi bilinir. Yazar çocuklara duyarlılık kazandırırken didaktik bir hava içerisinde değildir ve öykü çocuk okuyucuyu sıkacak nitelikte değildir.

“Kardeşlik Bağları” (Gül Sokağı’nın Dikenleri) adlı öykünün özeti “Zeynep Cemali’nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular” başlığı altında verilmiştir.

Yalçın ablasının geç kaldığı zamanlarda arkadaşı Tarık’la ders çalıştığını bilmektedir. Ancak ailesine henüz bu gerçekten bahsedilmediği için ablasını korumak adına yalana başvurmaktadır. Bu durum Yalçın’ı çok üzmektedir.

Görünmeyen mengeneler kollarını ve bacaklarını dört bir yandan sıkıştırıyormuş gibi geliyordu Yalçın’a. Ablasını korumak için, ailesine yalan söylemeye başlamıştı. Bu ürktüçüydü. Çok ürktüçü! Gözleri televizyondaydı, ama aklı karmakarışık. “Ben yalanla yaşayamam!” diyordu içinden. “Annemin ve babamın güvenini sarsamam!” (Cemali 2005b: 129).

Çocuklar hiç bir sebep yokken yalana başvurmazlar. Hiç bir çocuk doğuştan yalana eğilimli değildir. Çocukları mutlaka yalan söylemeye iten ailesel, çevresel veya toplumsal bir faktör vardır. Öyküde de Yalçın’ı yalan söylemeye iten sebep baba korkusudur. Ancak ne olursa olsun hiçbir sebepten ötürü, birisini korumak için bile yalan olumlandırılamaz. Bu yüzden, Yalçın’ın yalan söylediği için duyduğu vicdan hesabı ve güven kaybetme korkusunun okuyucuya yansıtılması yerinde olmuştur.

“Çekirge Bir Sıçrar...” (Gül Sokağı’nın Dikenleri) adlı öyküde Kaan çok savruk bir çocuktur. Bütün okul malzemelerini hoyratça kullanır ve kısa bir süre içerisinde bitirir. Sürekli “kalemim küçüldü, defterim bitti” diyerek annesinden harçlık ister. Annesi bir gün Kaan’ın eksiklerini tamamladıktan sonra kesin ve net bir şekilde; eğer bunları yarıyıl tatiline kadar yetiremezse Memduh Usta’nın (Kaan’ın korktuğu tek insan) tamirhanesinde çalışmaya göndereceğini söyler. Ama Kaan bu durumdan çok ürkse de değişmez ve kısa bir süre içerisinde annesinin verdiği her şeyi ya kaybeder ya da savrukça kullanıp bitirir. Kaan korkmaya başlamıştır, aklına sürekli annesinin tehdidi gelir. Bu korkuyla Kaan önce sıra arkadaşı Tombalak’ın kalem kutusundan bir silgi ve iki kalem çalar. Ne de olsa Tombalak’ın babasının bir

kırtasiye dükkânı vardır. Ama o gece bir türlü uyuyamaz, uyusa bile hep kâbuslar görür. Ertesi gün bu vicdan hesaplaşmasına dayanamayarak aldıklarını Tombalak'ın kalem kutusuna tekrar koyar. Ancak kâbusu devam eder; çünkü çok fazla eksigi vardır. Bu sefer de annesinin cüzdanından gizlice para almaya başlar. Parayı zaten babası kazanıyordu, annesine de parayı veren babasıdır. Annesinin cüzdanından aldığı paralarla Kaan bütün eksiklerini tamamlar hatta para bile biriktirir. Ancak bir gün okul dönüşü yolunu kesen ve para isteyen delikanlılara bütün parasını vermek zorunda kalır. Delikanlılar bir sonraki gün yine yolunu keserler ve Kaan “param yok” deyince de, “olsun yarın getirirsin” yanıtını verirler. Bir duvar kenarına oturup ağlayan Kaan'ı Memduh Usta'nın yanında çalışan Salih Ağabeyi görür ve ne olduğunu sorunca da olan biten her şeyi ona anlatır. Salih ona ailesinden bir şey gizlememesini kendi anılarından birini anlatarak öğütler ve Kaan her şeyi ailesine anlatır.

Öykünün ana iletisi yalan söylemenin, hırsızlık yapmanın ve savurganlığın kötü bir şey olduğudur. Çocuklar çevresiyle ilgili bir problem yaşadığında veya ceza alma korkusu yüzünden yalana başvurabilirler. Bu durumda çocuk yanlış davranışlar içindedir ve hatalıdır demek en kolayıdır. İşin aslına bakıldığında ise, çocuk kadar, belki de çocuktan daha fazla ebeveyn hatalıdır. Çocuğun kişiliği oluşurken ailenin dikkatli olması gerekir. Çocuğu yaptığı hata karşısında cezalandırmak, hatanın tekrar edilmesi halinde daha büyük cezaların onu beklediğini söyleyerek tehdit etmek çocuğu yalana sürükleyecektir. Hâlbuki çocuğa yaptığı hataların neden hata olduğunu, sonuçlarının neler getireceğini anlatmak daha doğru ve sürekli bir çözüm olur. Daha önce de bahsedildiği gibi eğitim bir süreçtir ve sabır gerektirir.

Bu öyküde ebeveyne verilen iletilerin yanında çocuk okuyucuya da bazı iletiler vardır. Arkadaşının kalem kutusundan silgi ve kalem çaldığı akşam bir vicdan hesaplaşması yaşar. Çok kötü bir şey yaptığının farkındadır. Annesinin cüzdanından çaldığı paralarla eksiklerini tamamlamıştır ama bu sefer de yolunu kesen ve para isteyen delikanlılar başına musallat olmuştur. Her yanlış davranışın sonucunda kötü şeyler olur. Böylece çocuk okuyucuya yalamanın ve hırsızlığın kötü sonuçlar doğuracağı iletilmiş olur.

Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Kişilik Gelişimine Yönelik Öykülerinde Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Zeynep Cemali'nin bu öykülerinde hem olumlu hem olumsuz davranışlar bir arada verilmiştir. Olumsuz davranışların önce, olumlu davranışlarınsa sonra verilmesi çocuğun iyiyi kötüden, güzeli çirkinden, doğruyu yanlıştan ayırmasını kolaylaştırmaktır. Birer örnek teşkil eden, hem güncel hem de yaşamın içinden olaylar anlatmaktır. Böylelikle çocuğa sunulan yaşam kesitleri hem verilmek istenen soyut kavramları gerçekçi kılmış, hem de bu kavramların yaşam sürecine uygulanmasına zemin hazırlamıştır.

3.3.6.Zeynep Cemali'nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular

“Zeynep Cemali'nin ‘Ballı Çörek Kafeteryası’ Adlı Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular” başlığı altında özeti verilen bu romanda çocukta kişilik gelişimine yönelik bulgular yer almaktadır.

Lâle Hanım, çocuk yurdu ile ilgili bazı çalışmalar yapmakta, yurdun geliştirilmesi ve daha yaşanır bir hale getirilmesi için bir kermes düzenlemektedir. Bunu imece usulü yapma eğilimindedir.

Toplumsal ihtiyaçlardan biri olan yurtlar ve bakım evleri işlevini çoğu kez yitirmekte ve olanaklarını muhtaç olan kişiler kullanamamaktadır. Ancak duyarlı bireylerin çalışmaları sayesinde koşulları iyileştirilip hizmet verir duruma getirilmektedir. Bireyler içinde yaşadığı toplumun sorunlarına duyarsız kaldığı sürece sorunlar çözümsüz kalacak ve bir karmaşa ortamının doğması kaçınılmaz bir süreç olacaktır.

Bu bölümde Lâle Hanım'ın ve eşrafın yurda yaptığı -ufak da olsa – yatırım ve yardımlar doğru ve duyarlı vatandaş örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümün ilerleyen anlatılarında yetiştirme yurdunda yaşayan Zıpızp adında bir çocuğun öyküsüne de değinilmiştir. Zıpızp, Ballı Çörek Kafeteryası'nda çalışmış; ancak çörekleri çaldığı öğrenilince işine son verilmiştir. Zıpızp, ülkemizin en büyük yaralarından bir olan 17 Ağustos depreminin mağdur çocuklarından biridir. Depremde her şeyini kaybedince yetiştirme yurduna yerleştirilir. Yaşadığı olaylar onun zihnine en ağır biçimde kazınmıştır. Kendini ifade etme güçlüğü çeker ve ne yaparsa yapsın gerçekliklerini anlatamaz.

Yurda geldiği ikinci gün önce kalem kutusu, daha sonra da babasının hediye ettiği bileklik, yurdun ağası olan Cambaz tarafından bilek güreşi yaptığı sırada çalınır. Hakkını aramak için Cambaz'ın karşısına çıkar; ancak Cambaz da müdür yardımcısı da “İspatı yoksa suç da yoktur” (s.135) deyip onu başlarından savarlar. Sonunda Zıpızp, Cambaz'dan “ Bana çalmayı öğret... Çaldığım, çarptığım, çırpıtığım her şeyi sana veririm” (s.135) diyerek yardım ister. Cambaz ona bildiği tüm hileleri ve çalma tekniklerini öğretir.

“Korkmayacaksın, başın her zaman dik olacak... Saklanabilir, sinebilir, hatta yürüttüğünü yeni bulmuş gibi, geri verebilirsin; ama asla kaçmayacaksın. Kaçarsan kovalanırsın, kovalanırsan yakalanırsın” (Cemali 2006a: 136) sözleriyle küçük öğrencisine psikolojik destek de verir. Zıpızp artık günümüzün büyük sorunu haline gelen kapkaççı çocuklardan biri olmuştur. Ustasının ona öğrettiği her şeyi harfiyen uygulamaktadır.

Burada da görüldüğü gibi çocuk özünde masumdur. Toplumun ona dayattığı koşullar çocuğu azılı bir hırsız yapmıştır. Öğretmen etkeni bu öyküde baskın biçimde karşımıza çıkmaktadır. Çocuk kendini ifade edemediği ortamda onu kendi silahıyla (hırsızlık) vurmaktadır. Ancak anlatıda Zıpızp Robin Hood karakterli bir hırsız kimliğine bürünmüştür.

...Ayrıca Zıpızp dükkân soymaz, kasa açmazdı; kızları, kadınları, çocukları çarpmazdı. Banka önlerindeki garip emeklilere dokunmazdı... Zaten çok para da istemiyordu. Aliş'le Musti'nin yüzleri gülsün; yurdun

ağaları, Sülük'leri, Cambaz'ları arkadaşlarını ezmesin yeterdi... (Cemali 2006a: 137).

Çocuğun yaptığı hırsızlık burada olumlansa da “Suçun büyüğü küçüğü olmaz” ilkesiyle çelişmektedir. Yaptığı davranışı Robin Hood kimliğiyle “beyaz hırsızlığa” dönüştürse de, toplum onu anlamamış ve hırsız damgasını acımasızca vurmuştur.

Zıpzip burada çok iyi kullanılan bir imgedir. Birçok çocuk, bu ve benzer koşulların getirdiği süreçlerden geçerek toplumun çoğu kez aşağıladığı kişiler olarak yaşamda yerlerini almaktadırlar. Bu çocuklardan şanslı olanları rehabilite merkezlerinde bazı kampanyalarla topluma kazandırılırsalar da sayıları milyonları bulan çocuklar yanlışlarının farkında bile olmadan ıslahevlerinde, sağlıksız koşullarda ve kötülüğün kol gezdiği arka sokaklarda yaşam mücadelesi vermektedirler.

Bu bölümdeki Zıpzip'in öyküsü mutlu bir sonla bitmiştir. Özgür Bey örnek bir davranış sergileyerek Zıpzip'ı yani Yiğit'i (Adını bölümün sonunda açıklıyor) ve arkadaşlarını evlat edinmiştir. Böylece toplum üç insanı daha kendi büyük değerleri arasına katmış olmaktadır.

Zeynep Cemali'nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimine Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Bir çocuk kitabında en önemli oluşumlardan biri olan kişilik gelişimi “Ballı Çörek Kafeteryası”nda çok açık bir şekilde karşımıza çıkar. Kitapta ne olursa olsun yalana karşı doğru savunulmuştur. Toplumsal duyarlılık yaratma konusunda evlat edinme, yardıma muhtaç olanlara yardım, kendinden olmayana hoşgörü temaları çok sık işlenmiştir.

Sokak çocukları, kapkaç, hırsızlık, çocuk bakımevleri ve orada yaşayan çocukların yaşamlarına ilişkin kötü olaylar, 17 Ağustos Depremi sonrasında geride kalan çocukların yaşadıkları olumsuzluklar, okumak isteyen çocukların hangi şartlarda ve nasıl yaşadıkları... gibi sosyal sorunlar irdelenmiştir.

Çocukların yaşadığı bu olumsuzluklara yazar kendince çözümler getirmeyi de ihmal etmemiştir. Örneğin Özgür Bey çocuk bakımevinde kalan Zıpızıp (Yiğit), Musti ve Aliş'i evlat edinerek onların yaşamlarında çok büyük bir değişim meydana getirir. Yazar burada okuyucuya sorunları verirken çözümlerini de sunmuş ki okur kendine toplumsal anlamda bir pay çıkarabilsin.

3.3.7.Zeynep Cemali'nin “Patenli Kız” Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular

“Zeynep Cemali'nin ‘Patenli Kız’ Romanında Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular” başlığı altında özeti verilen bu romanda çocukta kişilik gelişimine yönelik bulgular da mevcuttur.

Patenli Kız'ın kahramanı Şerare engellidir. Bu, dünyamızın çoğu kez görmezden geldiğimiz ya da anlık bir iç sızlamasıyla geçiştirdiğimiz bir gerçeğidir. Bu gerçeklik bağlamında yazar, kahramanını lider olarak çizmiş ve onu, akıllı, üretken, yaratıcı, mücadeleci bir kimlikle çıkarmıştır çocuk okurlarının karşısına. Romanın gerçekçilik ilkesiyle çatışan tek noktası, kahramanın kimi kez Polianna karakterine bürünerek sunulmasıdır. Dünya onun için bir sorunlar yumağı olsa da; o, mücadeleden ve sevmekten vazgeçmeyecektir. Herkesin gözdesi olması bu yüzdendir. Yazar, burada mükemmel bir kahraman yaratırken ve bu noktada gerçeklikten uzaklaşırken bir yandan da okurlarına bu mükemmelliğin içinde şu iletiyi vermektedir: “Onlar özürlü değil; engellidir. Yaşam denilen yarışta en çok emek harcayanlardandır”. Okurda duyarlılık oluşmasında etkili bir yol da denilebilir bu ileti için. Nitekim Şerare üstün zekâsı, mücadeleci kişiliği, iradeli yapısı ve insan sevgisi yüklü yüreğiyle çizdiği çağdaş Polianna portresini kitabın başından sonuna

kadar sergiler. Çocuk okur Şerare ve onun yaptıklarıyla özdeşleşecek, dünyayı kahramanın duyarlığıyla algılayacak, hedeflenen etkileşim gerçekleşmiş olacaktır. İşte kahramanın bu denli mükemmel yaratılmasındaki etken budur.

Zeynep Cemali'nin "Patenli Kız" Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimine Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Zeynep Cemali'nin "Patenli Kız" romanını okuyan çocuk, Şerare'nin engeline rağmen nasıl yaşama sevinciyle dopdolu olduğunu görecektir. Böylelikle insanın yaşama bağlanmasını hiçbir şeyin engelleyemediğini görecektir. Ayrıca Şerare'nin güçlü kişiliği, bir şeyleri başarmak için verdiği mücadeleyi gören çocuk mücadelecisi bir yapı kazanmaya çalışacaktır.

3.3.8.Zeynep Cemali'nin "Güzelve'de Bir Kaçak Memo" Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimi Temasına İlişkin Bulgular

Daha önceki bölümlerde özeti verilen bu romanda, kişilik gelişimine yönelik bulgular vardır.

Köyün çocuklarının Memo'yla artan samimiyetlerinden kitabın dokuzuncu ve onuncu bölümlerinde bahsedilmiştir. Çocuklar her fırsatta Memo'nun yanına koşar ve ne bulurlarsa Memo'yla paylaşırlar. Bu durum Memo'yu rahatsız etmektedir; çünkü çocuklar ailelerine yalan söylemeye başlamışlardır.

...Çocuklar ellerine ne geçerse kulübeye taşıyorlardı ve ailelerine yalan söylemeye başlamışlardı. Hiç hoşuna gitmiyordu. Hem de hiç... (Cemali 2006c: 69).

Kitabın onuncu bölümü Can Memo'da, Memo'nun çocukların ailelerine yalan söylemelerine dayanamayarak kendini köylüye tanıttığından bahsedilmektedir. Kendini köylüye tanıtırken yazgısı kaçmak olan bir töre kurbanı

olduğunu söyler. Memo'nun dürüstlüğü ve çalışkanlığı onun kısa sürede köylüler tarafından benimsemesini sağlar.

Bu bölümde dürüstlüğe de dikkat çekilmiştir.

...Bulaşıkçılıktan hamallığa, ne iş bulduysam çalıştım. Nafakamı çıkardım. Haram tek lokma geçmedi boğazımdan...(Cemali 2006c: 83).

Zeynep Cemali'nin "Güzelce'de Bir Kaçak Memo" Adlı Romanında Çocuk ve Kişilik Gelişimine Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Çocuk bu kitapta ne durumda olursa olsun yalan söylemenin kötü olduğunu görecektir. Burada da kitabın kahramanı Memo, ahlâki bir olguya parmak basmaktadır. Beyaz yalan da olsa onun yalan olgusu içinde masumiyetinin olmayacağını vurgulamıştır. Ayrıca çocuk okuyucu dürüstlüğün ve doğruluğun kişiye kazandırdıklarını da görerek kişiliğine olumlu eklentiler yapacaktır.

3.3.9.Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Arkadaşlık Temasına İlişkin Bulgular

Arkadaşlık, iki kişi arasında karşılıklı paylaşım, etkileşim, iletişim, etkileşim, eğlence gibi öğelerin yanı sıra duygusal bağları da içeren bir ilişkidir. Bu sebeple bireyin sosyal yaşamındaki en önemli etkileşim alanıdır. Zeynep Cemali de öykülerinde arkadaşlık kavramı üzerinde durmuştur.

Tablo 5. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Arkadaşlık Kavramının Dağılımı

Çocuk ve Eğitim Temalı Öykü Sayısı	Çocuk ve Arkadaşlık Kavramını Temel Alan Öykü Sayısı	(%)
20	3	15

“Çelimsiz Çocuk” (Ben, Çınar Ağacı ve Puf Böreği) adlı öyküde Cem arkadaşlarıyla oynarken bir çocuk –çelimsiz çocuk- Cem'in bisikletini izinsiz alıp biner. Bunu fark eden Cem çocuğu döver; ancak sonrasında hem annesinin konuşmaları hem de kendi iç hesaplaşmalarıyla yaptığının yanlış olduğu kanaatine varır. Çelimsiz çocuktan özür dilemek için onu günlerce arar. Bulduğunda ise hem ondan özür diler hem de bundan böyle arkadaş olacaklarını ve her zaman yanında olacağını söyler.

Bu öyküde annenin tutumu çok doğru verilmiştir. Çünkü Cem annesinin konuşmalarından etkilenerek doğruyu bulmaya yaklaşmıştır.

Arkadaşlar arasında paylaşım yok mudur? (Cemali 2005a: 16).

Anlamadan, dinlemeden birine saldırmak, vahşilik. Belli ki yoksul. Canı bisiklete binmeyi nasıl istemiş ki, bir tur için her şeyi göze aldı.” (Cemali 2005a: 17).

“Krallığımda Bir Prens” (Ben Çınar Ağacı ve Puf Böreği) adlı öyküde paylaşımın güzelliği anlatılmaktadır.

Evin tek çocuğu olan Oğuz'un hayatı, teyzesinin Sivas'a atanması sebebiyle, taşınma süresi uzun süreceğinden kuzeni Funda'nın bir süreliğine kendilerinde kalmasıyla birden bire değişir. Oğuz, o gün Funda gelmeden bütün oyuncaklarını saklar; ancak Funda bütün oyuncakların yerini bulur, Oğuz'un vitray çalışması için biriktirdiği cam parçacıklarını çöp zannederek çöpe atar, pul defterindeki pulların düşmelerini engellemek için deftere yapıştırarak mahveder. Oğuz artık isyan

etmektedir. Ancak bir süre sonra Oğuz, Funda'ya alışır; hatta ona ağabeylik yapmaya bile başlar. Ancak teyzesi bir gün Funda'yı almaya geldiğinde Oğuz bu duruma çok üzülür.

Çocuk bu öyküde paylaşımın önemini ve güzelliğini kavrayacaktır. İnsanın yanında paylaşımında bulunacağı biri olmadığında hayatın hiç de zevkli olmadığını görecektir ve arkadaşlık ilişkilerine önem verecektir.

Sahip olduğum her çeşit eşya ya da oyuncak, paylaşılmadığı sürece karton, plastik ya da teneke parçalarından başka bir şey değildi. (Cemali 2005a: 32).

Arkadaşlık ilişkilerinde paylaşma, yardımlaşma gibi olumlu davranışlar hâkimdir. Çocuk oyuncakları paylaşma ve oyun oynama ihtiyacı içinde olduğundan arkadaş edinir.

“Beyaz Kale’de Değişiklik” başlıklı bu öyküde apartmana yeni taşınan Çetin’in arkadaş kazanmaya çalışması anlatılır.

Beyaz Kale Apartmanı'nın çocukları hep birlikte vakit geçirirler. Aralarından bir tanesi olan Korkut'u ise, liderleri olarak kabul etmişlerdir. Bir gün apartmana kendi yaşlarında bir çocukları olan bir aile taşınır. Ailenin çocuğu olan Çetin hemen gidip onlarla arkadaş olmayı dener; ancak grup tarafından reddedilir. Zaman böyle akıp giderken çocuklar Çetin'i sevmeye başlarlar ve aralarına almak isterler; ama Korkut'tan korktukları için buna yeltenmezler. Aslında Korkut da Çetin'in ataklığını, becerikliliğini beğenmektedir. Ama kıskançlık hislerini ve gururunu bir türlü bastıramamaktadır. Sonunda çocuklar Korkut'a başkaldırıp Çetin'le arkadaş olurlar. Çetin'in bu durum içine hiç sinmez ve bir gün asansörde karşılaştığı Korkut'a arkadaşlık hakkında iyi bir ders verdikten sonra arkadaş olurlar.

Çocuk okuyucu bu öyküde arkadaşlığın nasıl olması gerektiğine dair kazanımlar elde edecektir. Özellikle Korkut'la Çetin'in asansördeki konuşmaları bunda etkili olacaktır.

...Birlikten kuvvet doğar, oğlum. Önemli olan birliktir, birlik...birlik için de sevgi gerek..., arkadaşlık, dostluk gerek... (Cemali 2005a: 83).

Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Arkadaşlığa Yönelik Öykülerinde Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Çocukların arkadaş ilişkileri sanıldığından çok daha önemlidir. Arkadaş gereksinimi sadece birlikte oyun oynamak için değildir.

Arkadaşlık ilişkilerinin karşılıklı olma özelliğine dikkat etmek gerekir. Bu ilişkilerin etkileşme derecesi çocukların karşılıklı duygusal, düşünsel ve sosyal gereksinimlerine bağlı olarak değişir. Bu etkileşim kimi zaman bir çocuğun baskın rolüne, ötekinin çekinik duruşuna bağlı olarak gelişir, kimi zaman da eşitlikçi iletişim biçimini alır, kimi zaman da etkileşim rolleri değişir. Bir yerde baskın olan çocuk, bir başka yerde çekinik olabilir. Ama ne olursa olsun arkadaşlık çocuk için de yetişkin için de önemli bir kavramdır.

Zeynep Cemali de öykülerinde arkadaşlığın güzel yönlerini göstererek, çocuk okuyucuya doğru arkadaş nasıl olunur ve nasıl bulunur sorularının cevaplarını sunmuştur.

3.3.10.Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kültür Temasına İlişkin Bulgular

Yaşamı ve olup bitenleri anlama ve kontrol duygusu bütün insanların en temel ihtiyacıdır. İnsanın neyi, nerede, nasıl yapması gerektiğini bilmesi sağlıklı bireyin vazgeçilmez özelliğidir. Bu da ancak bireyin yaşadığı çevreyi, dünyayı iyi tanıması, ona uygun davranışlar geliştirmesi ile mümkündür. İşte çocuğun kendi kültürünü tanımasının faydaları burada devreye girer. Kültür, toplum içinde insanları birbirleri ile uyumlu kılar; din, dil, tarih, gelenek ve sanat gibi unsurların yarattığı

değerlerin bütünüdür. Bir kültürü paylaşan insanlar ancak uyum içinde yaşayabilir, bir düşünebilir, her türlü zorluklara karşı birlikte mücadele edebilirler.

Tablo 6. Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Kültür Kavramının Dağılımı

Çocuk ve Eğitim Temalı Öykü Sayısı	Çocuk ve Kültür Kavramını Temel Alan Öykü Sayısı	(%)
20	1	5

Çocuğun çevresini iyi tanması ancak dil ve buna ek olarak yaşadığı çevre ile sürekli ve sağlıklı iletişimi ile mümkündür. Zeynep Cemali de öykü ve romanlarında kültürümüze ait bazı değerleri satır aralarında çocuk okuyucuya sunmuştur.

“Aileme Neler Oluyor?” adlı öykünün özeti Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Eğitim Temalı Öykülerinde Çocuk ve Aile Temasına İlişkin Bulgular başlığı altında verilmiştir.

Duygu'nun yeni doğan kardeşiyle birlikte annesi hastaneden gelecektir. Evde ise bunun için bir hazırlık vardır.

Duygu, kocaman bir bardak sütü içip, ballı ekmeğini yerken, loğusa şerbeti kaynatmanın, eski bir gelenek olduğunu öğrendi. Yeni, bebeği olanların evlerinde kaynatılan bu şerbet, hem kutlamaya gelen konukların ağzını tatlandırıyor, hem de annenin sütünü artırıyordu. (Cemali 2005b: 67).

Zeynep Cemali'nin Çocuk ve Kültüre Yönelik Öykülerinde Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Eğitimin amacı çocuğu yaşayacağı topluma hazırlamak ve o toplumla uyum içinde yaşamasını sağlamaktır. Uyumun en iyi biçimde olabilmesi için de çocuğun, o toplumun kültürünü, gelenek ve göreneklerini iyi bilmesi gereklidir. Zeynep Cemali de öykülerinin satır aralarında çocuk okuyucuya yaşadığı toplumun gelenek ve göreneklerinden bir kısmını sunmuştur.

3.3.11.Zeynep Cemali'nin “Balh Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Kültür Temasına İlişkin Bulgular

Daha önceki bölümlerde özeti verilen kitabın üçüncü bölümü olan “Yerkazık'ın Cinleri”nde Rana'nın sevgilisi Zeynel'in çocukluğuna ait bir anı bulunmaktadır.

Zeynel'in doğup büyüdüğü köy olan Yerkazık, betimlemelerle çok canlı bir biçimde anlatılmaktadır. Köyün imamı Şuayip, yaşlılığı nedeniyle artık şerefeye çıkamadığı için camiye mikrofon teçhizatı kurdurmuştur. Köylülerden Hıdır, hocanın bu teçhizatı kudurduğundan habersiz olduğundan onu ermiş sanar ve bunu bütün köye ilan eder. Ancak çok geçmeden her şey anlaşır ve Şuayip Hoca suçlanır, camiden uzaklaştırılır. Camiye aslında çok güvenmedikleri Memiş getirilir. Memiş kısa sürede köylünün güvenini ve takdirini kazanır. Zamanla köyde bazı garip olaylar yaşanır. Köylü bunu cinlerin yaptığına inanır. Cinlerden kurtulmak için bazı arayışlara girseler de muvaffak olamazlar. Sonunda Zeynel köylüyü toplar; Memiş'i jandarmaya ihbar etmeme ve kendisini okutmaları karşılığında olayın aslını açıklar:

Memiş, avcılarla işbirliği yaparak avlanma yasağına uyulmayıp öldürülen tilkilerin kürklerini camide saklamaktadır. Kimse camiye yanaşmasın diye de böyle bir oyun tertiplemiştir.

Toplumumuz, özellikle kırsal kesimimiz, yukarıdaki öyküde de görüldüğü gibi batıl inançları oldukça güçlü bir yapıya sahiptir. Bu anlayışı değiştirmek epeyce güçtür. Batıl inanışlar bu öyküde de görüldüğü gibi bazı kesimlerin çıkar alanı olarak kullanılmakta ve halkın üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu; eğitim seviyesinin düşük olduğu, kişilerin hurafelerle gündelik yaşamı şekillendirdiği topluluklarda daha sık görülmektedir. Yerkazık'taki, köyün cinler tarafından istila edilmesi serüveni bazı kişilerin toplumumuzun inançlarını kullanarak yasa dışı işler yaptığı mesajını vermektedir.

Kitabın sekizinci ve dokuzuncu bölümü aynı olayları işlemektedir. Sıla'nın doğum gününde Rana Teyze, Zeynel'in köyüne gitmeye karar verir. Bunun öncesinde de Arda ile münakaşa etmiştir. Sıla kalabalığın içinde teyzesinin olmadığını görünce yine küçük bir kaçamak yaptığını düşünür. Ancak durum yüzlerden de anlaşılacağı üzere vahimdir. Köye Zeynel'le evlenmek için gitmiştir. Ancak Arda, onun mutlu olmayacağı ve bu şekilde evlenemeyeceği kanısındadır. Yazar, kafeteryadaki bu manzaradan kalemını köye giden Rana ve Zeynel'e çevirir.

Köylü, Zeynel'i evlendirme düşüncesindedir. Onun için en uygun eş Fırıncı Ali'nin kızıdır. Yıllarca köylünün desteğiyle okuyan ve herkesin kardeşi, arkadaşı, oğlu olan Zeynel veterinerlik fakültesini bitirdikten sonra köyüne hizmet vermek üzere geri dönmüştür. Uygun görülen eşle de evlendirilip artık gönül borcu olan köyüne en iyi şekilde hizmet edecektir. Ancak köylüyü bir sürpriz beklemektedir: Şehirli Gelin Rana. Rana'yı gören köylü önce onu kabullenmek istemez; ancak onun uyumlu bir kişilikte olması Zeynel'in seçimini haklı göstermekte ve köylüyü de bu evliliği onaylama sürecine sokmaktadır. Kısa birkaç zorluktan sonra Zeynel ve Rana evlenerek Yerkazık Köyü'ne yerleşirler.

Bu iki bölümde dikkati çeken kültürel ve sosyal birçok olay yaşanmaktadır. Olay yine bir çocuğun -Dişlek'in- perdesi arkasından anlatılmaktadır. Köydeki tipler, gelenekler, görenekler oldukça canlı ve gerçekçi verilmiştir.

Zeynep Cemali'nin “Ballı Çörek Kafeteryası” Adlı Romanında Çocuk ve Kültüre Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Ülkemizde kırsal kesimde yaşayan kişiler kendi kültürlerinden, inanışlarından ve doğalarından ayrı olan kişileri kabullenmekte, hele hele onları kendi yaşam alanlarında görmekte zorlanırlar. Bu yabancı düşmanlığından öte biz-öteki çelişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle köylü, şehirden gelen, giyimi kuşamı, konuşması, yaşayışı farklı olan bir kızı kabul etmekte sıkıntı çekmiştir. Her toplulukta olduğu gibi bu köyde de konu kahvelere, evlere, kadın sohbetlerine kadar taşınmış, her kafadan bir ses çıkmıştır. Yabancıya karşı olan bu tutum Yakup Kadri'nin Yaban'ındaki kadar katı ve şekilci değildir. Sürecin getirdiği yumuşak ve olması gereken anlık bir çelişkidir. Zaten Zeynel ve Rana köylü tarafından çok geçmeden kabullenilmiştir.

Farklı kültürlerin çatışması ama yine de uzlaşmanın sağlanabileceği mesajı da yine bu kitapta yer alan önemli bir konudur. Veysel ve Rana'nın birlikteliği başlangıçta hem köyde hem de şehirde olumsuz karşılanmış; ancak kültürlerin orta noktada buluşması ile sorun kökünden çözülmüş, hatta mutlu bir beraberliğin müjdesi verilmiştir. Zeynel'in köyüne yaptığı yatırım bu birlikteliği perçinleyen en önemli etkidir.

3.3.12. Zeynep Cemali'nin “Güzelce'de Bir Kaçak Memo” Adlı Romanında Çocuk ve Kültür Temasına İlişkin Bulgular

Daha önceki bölümlerde özeti verilen kitabın aslında tamamı kültürümüzün kanayan yarası olan kan davasından bahsetmektedir.

Kitabın birinci bölümü merak unsurunun en iyi kullanıldığı anlatılardan biridir ve eser okunup sonlandırılınca bu bölümün sonuç bölümü olduğu anlaşılır. Böylece eser hem kurgusal hem de teknik anlamda başarılı bir giriş yapmış olur.

Kitabın ikinci bölümü olan “Kaç Memo Kaç”ta Memo’nun kaçaklığının son durağı olan Güzelce Köyü’ne gelip de bir kulübeye sığınması anlatılmaktadır. Aynı zamanda bu bölümde geri dönüşlerle kan davasının nasıl başladığı, hangi şartlarda geliştiği üzerinde de durulmaktadır.

Memo’nun babası bir av sırasında kazayla vurulup ölür, Memo’nun ağabeyi Ahmet, babasının kanını -kaza dahi olsa- yerde bırakmak istemez ve babasını vuran Emin’i öldürmek için yola çıkarken annesi onu engeller. Ancak Ahmet, zaman kollayıp Hüsnü Dayı’nın kardeşi Rüştü’yü bıçaklayıp öldürür ve tutuklanır. Bunun üzerine Hüsnü Dayı ve oğulları Memo’nun peşine düşer. Kan davası böylece tetiklenmiş olur. Memo ardında köyünü, çok sevdiği yeğeni Ulaş’ı, yengesini ve sevdiği kızı bırakarak yaşamak için kaçmaya başlar.

Bu bölümde kan davası henüz tetiklenmeden Memo’ya kız istemeye gidilecektir. Çocuk okur burada kültürümüzün önemli bir parçası olan kız isteme olgusunu öğrenecektir. Ayrıca ailenin önemine satır aralarında dikkat çekilmiştir.

...Eminim, benden daha iyi durumdasın. En azından ailen yanında... (Cemali 2006c: 22).

Kitabın üçüncü bölümü olan “İspiyoncu Fitne Pembe”de Ulaş’ın annesinin, kocası Ahmet’e kaçtığı zamanlar geri dönüşlerle verilmiştir. Çocuk okuyucu burada köy yaşamında var olan kocaya kaçma ve beşik kertmesi olgularıyla karşılaşarak geleneklerimize ait yerel öğeleri de öğrenmektedir.

...Üç gün sonra da anasını, babasını yollamış istetmişti Sultan’ı. “Olmaz!” demişti babası. “Kızım beşik kerttiği. Halamın torunuyla vereceğim.”... (Cemali 2006c: 28).

...Sonunda bir nisan sabahı kaçırvermişti Sultan, Ahmet’ine. Elbette, babası hemen dışlamış, aile içinde adının anılmasını bile yasaklamıştı... (Cemali 2006c: 28).

Kitabın dördüncü bölümü olan Kodaman Rıza'nın Viranesi'nde Memo'nun Güzelce'deki kulübesinde yaşadığı ilk günler anlatılmaktadır. Memo boş bulunduğu viraneyi onarıp temizleyerek yaşanılabilir bir hale getirmiştir. Bu bölümde temizliğin ve emeğin önemi, eski olsa bile emek verilerek temizlenen her şeyin güzelleşebileceği görülmektedir.

...Karşı duvardaki rafta pırıl pırıl üç beş bardak, birkaç tabak, ovula ovula parlatılmış iki küçük tencere, bir ayağı onarılmış kuzinenin üstünde çaydanlık, yerde renkleri solmuş ama tertemiz bir kilim... (Cemali 2006c: 34).

Ayrıca bir kasaba yaşamının ayrıntılarına da değinen yazar, kırsal kesimi tanıması açısından çocuk için önemli bir kaynaktır.

...Küçük kasaba pazarlarında, satıcılar da alıcılar da birbirlerin iyi tanırlardı. Yabancı biri hemen dikkati çekerdi...(Cemali 2006c: 32).

Kitabın beşinci bölümü “Sihirli Kaval”da Sultan'ın, oğlu Ulaş'ı kan davası korkusu yüzünden kasabadaki okula göndermemesinden bahsedilmektedir. Çocuk burada eğitimin ne denli önemli olduğunu anlayarak eğitimsiz kişilerin “cahil” olarak adlandırılacağını görecektir.

...Anam beni okula yollamayacak diye korkuyorum. Sonunda onun gibi cahil kalacağım... (Cemali 2006c: 39).

Ayrıca bu bölümde kan davasının ne kadar kötü olduğu; buna karşılık kan davası güdenlerin aileleri ve çevreleri tarafından nasıl baş tacı edildiği anlatılmaktadır.

...Oğlan babasından kalan silahı gururla aldı. Kendini öyle güçlü hissediyordu ki, kazanacağı onurla ağabeyinin huzuru bir yana, anasının da gözbebeği olacaktı. Ne yaptığını adliyenin önünde, ustabaşı kanlar içinde yere yığılırken anladı. Dehşetle arkasını döndü. Kalabalığın arasında anası gülümseyerek ona bakıyordu... (Cemali 2006c: 40).

Yukarıdaki bölümde kan davası olumlanarak anlatılmıştır. Ancak daha sonraki bölümlerde kan davasının insan yaşamını ne kadar olumsuz etkilediği ve zehirlediği dile getirilmiştir. Törenin toplumsal sorunlarda cezai bir mekanizma olamayacağı, en doğru kararı ve cezayı bir hukuk devletinde ancak mahkemelerin verebileceği üzerinde durulmuş; böylece çocuğa mahkemelerin güvenilirliğiyle hukukun üstünlüğü verilmek istenmiştir.

...Törede kan gütmenin asırlar öncede kaldığını söylerdi. Cezayı mahkeme verir, diye belletmişti ona. Kuşaktan kuşağa aktarılan gelenek görenekleri öğretmişti. Konuksever, yardımlaşmayı seven, insancıl biri olmasını istemişti oğlunun... (Cemali 2006c: 41).

Toplumun ana unsurlarından olan töre, kültürün vazgeçilmez bir parçasıdır. Toplumsal yaptırımlar konusunda yanlışlıkları olsa da töre tamamıyla reddedilemez. Kan davası gibi olumsuz bir töre örneğinin yanı sıra insanlık değerlerine uygun gelenek ve görenekler de mevcuttur. Çocuk eserde bunları iç içe görecektir, bu da çocuğun karşılaştırma yaparak doğru olanı bulma çabasını destekleyecek, böylece kendi çıkarımlarını kendi yapacak ve doğruya ulaşacaktır. Eğitimin de ana felsefesi çocuğa ışık tutarak onun keşfetmesini sağlamaktır. Öğrenmenin en kalıcı izlisi bu yolla gerçekleşmiş olacaktır.

Aynı zamanda bu bölümde Ulaş'ın yargıç olma isteği üzerinde durulmuştur. Çocuk yaşadığı toplumda gördüğü olumsuzlukları çözmeye çalışır. Annesi hastane veya doktor olmadığı için ölen çocuk doktor olmak, sıkıntılar içinde okumaya çalışan çocuk öğretmen olmak ister. Burada da kan davası yüzünden babası ve amcası yanında olmayan, kasabadaki okula gönderilmek istenmeyen Ulaş, yaşadığı olumsuzluğu gidermek için yargıç olmak istemektedir. Çocuk okuyucu yaşadığı toplumun sorunlarını çözebileceğini, toplumun özelliklerini değiştirebileceğini kavrayacaktır.

Altıncı bölüm "Viraneye Baskın"da Memo'nun kulübesini keşfeden köy çocuklarının Memo'yla tanışması anlatılmaktadır. Kaçmaktan, yalnızlıktan, ölüm korkusundan bunalan Memo küçük arkadaşlarıyla paylaşımına başlar.

...İnsana, dosta hasretlik içinde yumruk gibi büyüyordu... (Cemali 2006c: 44)

...Önüde bir gün, bir saat olsa da; yalnız, yapayalnız olsan da yaşamak güzel be Memo... (Cemali 2006c: 45).

...Siz dinliyorsunuz ya yüreğimin acısı hafifliyor... (Cemali 2006c: 52).

Çocuk okuyucu bu satır aralarında dostluğun, paylaşımın ve yaşamının güzelliğini ve önemini görecektir.

Bu bölümde kan davası üzerinde epeyce durulmuştur. Kan davasının diğer güzel töreleri gölgede bıraktığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca “suçlunun cezasını kim verir?” sorusundan yola çıkarak adalet kavramıyla ilgili bir yargıya varılmak istenmektedir.

...Yeşilhisar'da tüm bebeler töreyle büyür. Oynamayı öğrenmeden dövüşmeyi öğrenir. Babasından kalacak silahın düşünüyü kurar, delikanlı olduğunda oğluna bırakacağı silahı namusu sayar. Ailesinden birinin akacak bir damla kanının karşılığını almazsa, dünyanın en aşağılık insanı olacağını beller. Yoksa ailece dışlanırlar, kimseler yüzlerine bakmaz...(Cemali 2006c: 50).

...Suçlu yakalanmış cezasını çekiyor... Adamlar kana kan diyor. Memo'nun ağabeyinin hapiste ölmesi bile değiştirmez... (Cemali 2006c: 53).

Çocuk okuyucu burada “doğru nedir?”, “yanlış nedir?” soruları üzerinde duracaktır. Doğruyu bulurken de yargılama, irdeleme ve eleştirel düşünme yetileri güçlenecektir.

Aynı bölümde gerek Memo'nun yeni arkadaşlarına neden kaçak olduğunu anlatırken gerekse Ulaş'ın annesi ona öğüt verirken okuyucuya kan davası töresinin kötü olduğu; ancak bunun yanında iyi törelerimizin de olduğu verilmiş istenmiştir.

...Kin ve nefretle beslenen, acı ve kanla süren törenin kurbanıyım...(Cemali 2006c: 48).

...Töreyle sahip çıkmanın çağlar ötesinde kalmış, geçersiz ve amansız bir yasayı benimsemek olmadığını savundu hep. Törede, kan gütmekten öte, güzel geleneklerimiz ve göreneklerimiz olduğunu anlattı. Asıl onlara sarılmalyız dedi durdu... (Cemali 2006c: 51).

Kitabın yedinci bölümü “Ulaş İsyanda”da Ulaş’ın annesi Sultan’ın, Ulaş’ı kan davası korkusundan kasabadaki okula göndermek istemeyişinden bahsedilmektedir. Bu durumda Ulaş çok üzülmemektedir. Çünkü o okumayı ve köyüne faydalı bir birey olmayı çok istemektedir. Sultan okumaya karşı değildir, Ulaş biraz daha büyüyünce İstanbul’a yerleşip onu orada okutacaktır. Ancak Ulaş kendi köyünde kalıp, kendi köyüne faydalı olmak istemektedir.

...Ayrıca o ne olacaksa, köyünde olmak istiyordu. Köyünün doktoru, mühendisi, yargıcı olmak istiyordu... (Cemali 2006c: 59).

Sekizinci bölüm “Güzelce’de Bir Kaçak”ta Memo ile kan davası Halil’in arkadaşlıkları üzerinde durulmuştur. Halil, Memo’nun kan davası Hüsnü Dayı’nın oğludur, aynı zamanda da Memo’nun can arkadaşıdır. Halil babasının öfkesinden kaçtığı için babası ve kardeşiyle birlikte Memo’nun peşine düşmüştür. Hâlbuki Halil, Memo’yu hâlâ çok sevmektedir.

Yazar bu bölümde Hüsnü Dayı’nın kişilik özelliklerinden bahsetmiştir. Çocuk bunları okurken bir kişi ne kadar kötü olursa olsun bazı iyi yönlerinin mutlaka olabileceğinin sinyalini alacaktır. Çünkü gerçeklik sınırları içinde insan sadece kötü ya da sadece iyi olan bir varlık değil; iyi ve kötü arasında gidip gelen bir varlıktır.

...“Haa bak!” dedi Memo. “Hüsnü Dayı suratlı, kindar, inatçıdır; ama laf söz bilmez, dedikodudan nefret eder, kimsenin işine de karışmaz...” (Cemali 2006c: 68).

Aynı bölümde köyün çocuklarının Memo'yla artan samimiyetlerinden bahsedilmiştir. Çocuklar her fırsatta Memo'nun yanına koşar ve ne bulurlarsa Memo'yla paylaşırlar. Bu durum Memo'yu rahatsız etmektedir; çünkü çocuklar ailelerine yalan söylemeye başlamışlardır.

...Çocuklar ellerine ne geçerse kulübeye taşıyorlardı ve ailelerine yalan söylemeye başlamışlardı. Hiç hoşuna gitmiyordu. Hem de hiç... (Cemali 2006c: 69).

Çocuk bu bölümde ne durumda olursa olsun yalan söylemenin kötü olduğunu görecektir. Burada da kahramanımız Memo ahlâkî bir olguya parmak basmaktadır. Beyaz yalan da olsa onun yalan olgusu içinde masumiyetinin olmayacağını vurgulamıştır.

Kitabın dokuzuncu bölümü “Haklısın, Dursun Emmi!”de okuma hevesiyle yanıp tuştan Ulaş'ın Çoban Dursun Emmi'nin annesini razı etmesiyle okula kayıt olması anlatılmaktadır. Bu bölümde gelecek endişesi üzerinde fazlasıyla durulmuştur.

...Sen sübyan koşuşlarını bilir misin? Ben bilirim! Kendine gel, Sultan gelinim! Oğlunu, koruyacağım diye karanlığa gömme! (Cemali 2006c: 76).

Kitabın on birinci bölümü “Özlem'in Özlemi”nde Memo'yu ve Ulaş'ı mağdur eden kan davasının başka bir mağduru karşımıza çıkarmaktadır; Hüsnü Dayı'nın torunu Özlem. Özlem de Ulaş gibi okumak için yanıp tutuşur; ancak o da kan davası yüzünden okula gidemez.

...Töreye göre bir evin erkekleri kanlarını almak için gurbete çıkmışlarsa, geride bıraktıkları eşleri, kızları onlar dönene kadar kapı dışarı çıkmazlar... (Cemali 2006c: 93).

Bu bölümde kan davası yüzünden okula gönderilmeyen Özlem'in ailesine verdiği ceza ve yine yazgı sayılan kan davası kötülenerek anlatılmıştır.

...Zavallı kız! Konuşmamak, günü dışarıda geçirmek, anasına ninesine biçtiği ceza. Yüreciğinde okula gitme isteği, bütün gün sarnıcın tepesinde babasının yolunu gözlüyor. Bütün bunların adı da yazgı. Ne yazgısı be! Cehalet, cehalet. (Cemali 2006c: 97).

Kitabın bundan sonraki bölümleri birbirinin devamı olarak verilmiştir. Bu bölümlerde Memo'nun izini bulan Hüsnü Dayı ve oğullarına karşı Güzelce halkının Memo'yu korumak adına verdiği mücadele anlatılmaktadır. Paylaşımın ve dostluğun en yoğun verildiği bu bölümleri okuyan çocuk hayata dair çıkarımlar elde edecek ve kendinden başkasını düşünmenin hayata nasıl tat kattığını görecektir.

Bu kısımlarda Hüsnü Dayı tarafından sıkıştırılan Memo, onu çok seven çocuklar tarafından korunur ve bunun sonucu olarak da saf değiştiren Hüsnü Dayı'nın oğulları Memo ile tekrar arkadaş olup onunla birlikte Güzelce'de kalırlar. Hüsnü Dayı ise büyük bir utançla Yeşilhisar'a döner ve oradaki her şeyini satıp ailenin geri kalan üyeleriyle birlikte şehre yerleşir. Memo ve arkadaşları Halil ile İbrahim Yeşilhisar'a giderler. Ulaş amcasına kavuşmuştur. Halil ve İbrahim ise babalarının nerede olduğunu öğrenip yanına, şehre giderler. Kitabın sonunda her şey yoluna girmiş gibi görünür. Ancak başta da söylendiği gibi kitabın son bölümü aslında sonuç bölümü değildir. Sonuç bölümünü kitabın birinci bölümü oluşturmaktadır. Romanın sonuç bölümüne göre Hüsnü Dayı 20 yıl sonra hapisneden çıkan Ahmet'i (Ulaş'ın babası) öldürür ve daha olay yerinden uzaklaşmamışken kendisi de kalp krizinden ölür.

Zeynep Cemali'nin “Güzelce'de Bir Kaçak Memo” Adlı Romanında Çocuk ve Kültüre Yönelik Görülen Olaylara İlişkin Yorumlar

Kan davası kitabın başından sonuna kadar bütün kötü yönleriyle gözler önüne serilmiştir. Ailesinden, sevdiklerinden, doğup büyüdüğü yerden uzaklaşmak zorunda kalan kan davası mağdurlarının yaşantıları üzerinde durulmuştur. Bu eserde ölümcül törelerin hüküm sürdüğü topraklarda yaşanan gerçeklere seyirci kalmayan bir kitle olması hedeflenmiştir. Çocuk, yetişkin olma yolunda ilerlerken toplumunun

yanlışlarına, sorunlarına eğilmelidir ki, geleceğe daha güzel bir dünya kurma eğilimi geręekleşsin. Bu arada kan davası töresinin yanında toplumu birleştirici ve tamamlayıcı biręok töremizin de olduğuna dikkat çekilmiştir.

Her toplumun kendine has tarihsel bir süreci vardır. Bu süreçte, savaşlar, göçler, yokluklar olabileceği gibi büyük uygarlıklar oluşturmuş ve ortada hala kullanılan somut ve düşünsel ürünler de olabilir. Toplumun kültürel yapısı, bireyin dünyayı algılayış biçimini de etkiler. Her birey, üyesi olduğu toplumun kültürel yapısından etkilenir; nitelik yükseldikçe de bu yapıyı etkiler. Anne kucağı çocuk için ne ise, toplumun kültürel yapısı da birey için odur (Güleryüz 2003: 41).

Kan davası ülkemizin acı bir geręeęidir. Kan davasını yaşamayanlar bile bu acı geręekten haberdardır. Ülkemizin küçük okurları da kitabı okumadan veya kitabı okuduktan sonra bu geręekle tanışmış olacaklardır. Eser her yönüyle yaşamın izlerini taşımaktadır. Bu geręeklik içinde inandırıcı olması da beklenir elbet. Memo, Hüsnü Dayı, Dursun Emmi, Ulaş... geręek yaşamda karşılaşılabileceğimiz karakterlerdir. İdealize edilmiş ütöpic karakterler kitapta yer almamaktadır. Bunun sonucunda da inandırıcılık yönü güçlü tutulmuştur.

Eser toplumsal bir sorun üzerine kurgulanmıştır. Bu sorun hemen hemen her bölümde okurun zihninde etkileyici izler bırakarak işlenmiştir. Kırsalın kanayan yarası olarak okura sesini duyurmaya çalışmıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Çocuk edebiyatı, çocukluk dönemindeki bireylerin temel davranışlarının yerleşmesini, kişilik gelişiminin istendik biçimde tamamlanmasını, kendini ve çevresini tanıyarak yaşadığı topluma uyumlu bir birey haline gelmesini amaç edinen; aynı zamanda çocuğa edebiyatın estetik anlayışını bir beğeni olarak sunan edebiyatın bir alanıdır.

İyi bir çocuk edebiyatı ürünü ortaya koymak için, iyi bir çocuk edebiyatı yazarı olmak şarttır; bunun için de öncelikli olan, çocuğun ruh halini, algılama düzeyini, ilgi alanlarını bilmektir. Kısacası, çocuğun düşünce ve düş dünyasından bakabilmek gerekir, onu anlamak ve anlatmak için.

Çocuk edebiyatı kavramı ortaya çıktığı andan itibaren günümüze kadar birçok yazar bu dalda eserler ortaya koymuştur. Zeynep Cemali de bu yazarlardan biridir. Araştırmaya dâhil ettiğimiz 20 öykünün ve 3 romanın incelenmesi sonucunda çocuk ve eğitim temalarıyla ilgili olarak ulaştığımız sonuçlar şunlardır:

1. Zeynep Cemali, öykülerinde genellikle doğru davranışlar sergileyen ebeveynler seçmiştir. Çocuğa iyi örnek olan, çocuğun kaygılarını giderebilen, ceza vermek yerine etkili başka yöntemler kullanan, davranış edinimini kurallar koyarak değil yaşatarak öğreten ana-baba, bireyin gelişimini olumlu bir şekilde etkilemektedir. İncelenen öykülerde de bu açıkça görülmektedir.

2. Zeynep Cemali öykülerinde kardeşler arası kıskançlığı da işlemiştir. Bilindiği gibi kardeşler arası kıskançlık ebeveyni zor durumda bırakan bir durumdur.

Zeynep Cemali bu konuya Şu Şekilde yaklaşmıştır: Anne ve baba, çocuklar arasında sevgiyi ve ilgiyi eŐit paylaŐtırmak zorundadır. Taraf olunduğu durumlarda ocuk, kardeş kavramına karşı farklı bir tutum sergileyebilir. Bu da içten içe bir çatışma yaratabilir. Bu atıŐma ilerleyen yaŐlarda çocuğun kardeŐine karşı oldukça olumsuz tutumlar içine girmesine neden olabilir. Bunu engellemek için ebeveyn, kardeşler arasında doğru iletiŐimin sağlanmasında kpru olmalıdır.

3. Çocuklar doğumdan itibaren sosyal bir ortam ile çevrilidir. ocuk öncelikle ailesi, daha sonra da yakın çevresi ile etkileŐime geçer. Aile-ocuk etkileŐimi çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde en önemli faktrdur. İletişim kurmak; aile ile çocuğun dŐuncelerini, toplumsal değerlerini, sosyal hayatını paylaŐması sonucunu doğurur. Aileler çocuğunun engelini fark ettikten sonra reddetme ve inkar gibi çocukla iletiŐimlerinin azalmasına neden olan birtakım süreçlerden geçerler. Bu durum çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine olumsuz bir zemin oluşturur. Aileyle olan iletiŐiminin giderek azalması zaman içinde toplumla olan iletiŐime de yansır. Bu durum da çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz olarak etkiler. Zeynep Cemali, “Patenli Kız” romanında duyma engelli bir çocuğu anlatırken engelli çocuğu olan ebeveynlere ve engelli çocuklara bir umut ıŐıĐı olmuş ve hayata dair bazı ipuçları sunmuştur.

4. Disiplin, üzerinde oldukça ayrıntılı durulması ve ince hesaplarla kuralları oluŐturulması gereken bir olgudur. Bu nedenle anne baba çocuklar üzerindeki disiplini dengede tutmalıdırlar. EĞer disiplin bir “baskı” unsuru olarak açığa çıkacaksa ocuk bunu aŐmak için çeşitli olumsuz davranıŐlara baŐvurabilir. Bunun karşılığında çocuğun yalan söylemesi, içine kapanması, ailesiyle iletişim kopukluğu yaşaması kaçınılmaz olur. Böylece aile içi iletişim zedelenir ve bireyler arasında büyük bir güven sorunu ortaya çıkar. Zeynep Cemali yku ve romanlarında ebeveynlere verdiği önemli iletilerden biri de budur.

5. Bireyin kültürel bir birikim oluşturması elbette ki, yaşadığı toplumun birikimi ile birebir ilintilidir. Ancak sosyal yapı olumsuzluk arz ediyorsa, bu noktada kişi “doğru”yu sorgulamalı ve bilimsel gerçeklerle doğru olanı baĐdaŐtırmalıdır.

Zeynep Cemali'nin öykü ve romanlarında ulusal değerlere ilişkin birçok olgudan bahsedilmiştir. Kız isteme, çeyiz, düğün, köy kültürü, büyüklere saygı, konukseverlik, ticaret ahlâkı, aile kültürü gibi millî oluşumlar hikâye ve romanlarının bölümleri içinde verilmiştir.

6. Yazarın eserleri edebî bir zevk oluşturur nitelik taşımaktadır. Hem dilin çok yetkin kullanılması hem de kurgunun geri dönüşler, anılar, günlük yaşama ilişkin olgular taşıması nedeniyle güzel duygusal bir etkileşim meydana getirmiştir okurda. Betimlemelerin ve diyalogların canlılığı, anlatımın yalın, doğal ve akıcı olması beğenin oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Yazarın eserini akıcı ve estetik kılan en önemli etken anadilini oldukça iyi kullanması ve onun tüm olanaklarından yararlanmasıdır. Günlük dili edebî bir anlayışla birleştirmiş, dilimizin gerçeklerinden olan argoyu bile satır aralarında okuru rahatsız etmeyecek biçimde oldukça ustaca kullanmıştır. Betimlemeler de edebî yönün baskın olmasını sağlamıştır. Ayrıca betimlemeler okuru eserlerin içine iyice sokmaktadır.

4.2. Öneriler

Zeynep Cemali çocuk edebiyatındaki yeni yazarlarımızdandır. Bundan sonraki çalışmalarda, yazarın daha sonraki olası eserlerindeki çocuk ve eğitim unsurlarının tespit edilmesi, yazarın çocuk ve eğitim konusundaki düşüncelerinin diğer eserlerine nasıl yansıdığına belirlenmesinde faydalı ve bu çalışmayı tamamlayıcı nitelikte olacaktır.

Yazarın kaleme aldığı eserlerinde çocuklara paylaşım, arkadaşlık, birlik-beraberlik, yaşama sevinci ve kültürünü tanıma gibi; ebeveynlere ise çocuğa verilecek eğitim gibi konularda birçok davranış kazandırmada ve okuma zevk ve alışkanlıklarını geliştirmede faydalı olacaktır. Çocuğa yararlı alışkanlıklar kazandırırken didaktik olmaktan sakınan ve davranışı sezdirerek kazandırmaya

alışan yazar, edebiyatın ve anadilin bütün olanaklarından da faydalanmıştır. Buradan yola çıkılarak çalışma, ilköğretim okullarında okutulması ve ebeveynlere tavsiye edilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- BEZİRCİ, A. ve N. GÖKER
 1993 **Türk Dili ve Edebiyatı**
 İstanbul: Gendaş Yayınları
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit
 2004 **Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları**
 İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- CEMALİ, Zeynep
 2005a **Ben, Çınar Ağacı ve Puf Böreği**
 İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- 2005b **Gül Sokağı'nın Dikenleri**
 İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- 2006a **Ballı Çörek Kafeteryası**
 İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- 2006b **Çılgın Babam**
 İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- 2006c **Güzelce'de Bir Kaçak Memo**
 İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- 2006d **Patenli Kız**
 İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- GÜLEÇ, H. Ç. ve H. GEÇGEL
 2005 **Çocuk Edebiyatı**
 Ankara: Kök Yayıncılık
- KAVCAR, Cahit
 1999 **Edebiyat ve Eğitim**
 Ankara: Engin Yayınevi
- KONAR, Elif
 2006 **"Çocuk, Edebiyat ve Eğitim"**
 Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı).104-105,Ağustos- Eylül: 208
- NAS, Recap
 2004 **Örneklerle Çocuk Edebiyatı**
 Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları

OĞUZKAN, A. Ferhan

1987 **Çocuk Edebiyatı**
Ankara: Gül Yayınevi

ŞİRİN, Mustafa Ruhi

2000 **Çocuk Edebiyatı**
İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları

TARLAN, Ali Nihat

1981 **Edebiyat Meseleleri**
İstanbul: Ötüken Yayınları

TURAL, Sadık Kemal

1993 **Edebiyat Bilimine Katkılar**
Ankara: Ecdâd Yayınları

YALÇIN, A. ve G. AYTAŞ

2005 **Çocuk Edebiyatı**
Ankara: Akçağ Yayınları

YAVUZER, Haluk

2006 **Çocuk Psikolojisi**
İstanbul: Remzi Kitabevi

YÖRÜKOĞLU, Atalay

2000 **Aile ve Çocuk**
Ankara: Özgür Yayınları

YÖRÜKOĞLU, Atalay

2003 **Çocuk Ruh Sağlığı**
Ankara: Özgür Yayınları

www.tdk.gov.tr

www.ssgm.gov.tr/dergi/180kisilik.html?ref=turkeylist.net - 31k

www.ezgice.com/haber_detay.php?haber_id=28573 - 150k